

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
Katedra společenských věd

JANA ZATLOUKALOVÁ

Obor: český jazyk – společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
3. ročník - prezenční forma studia

České školství v období 1. ČSR (1918 – 1938)
Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Medved'ová

Olomouc
2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

podpis

Děkuji Mgr. Gabriele Medveďové za ochotu, cenné rady a připomínky, které mi jako vedoucí mojí bakalářské práce poskytovala při jejím zpracování.

OBSAH

ÚVOD	5
1. VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	6
1.1 Připojení Slovenska	9
1.2 Připojení Podkarpatské Rusi	11
2. STAV ŠKOLSTVÍ V ČESKOSLOVENSKU	13
2.1 Situace v Čechách a na Moravě	13
2.2 Situace na Slovensku a v Podkarpatské Rusi	15
3. ŠKOLSKÉ ORGÁNY	17
4. ŠKOLSKÁ LEGISLATIVA	20
5. POSTAVENÍ UČITELŮ	22
6. ŠKOLSKÝ SYSTÉM	24
6.1 Předškolní vzdělávání	24
6.2 Obecné školy	25
6.3 Vyšší obecné školy a měšťanské školy	25
6.4 Střední školy	26
6.5 Vysoké školy	28
6.6 Péče o postižené	29
6.7 Vzdělávání menšin	30
7. ČESKÉ A NĚMECKÉ ŠKOLSTVÍ PO VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	31
8. STAV ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI	33
ZÁVĚR	40
LITERATURA	42
PŘÍLOHY	45

ÚVOD

V bakalářské práci se zaměřuji na systém českého školství v období první československé republiky v letech 1918 až 1938.

V první části práce se věnuji nástinu politické situace před vznikem Československé republiky a během jejího formování, zabývám se situací po připojení Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Zaměřuji na školské orgány, vzniklé po založení Československé republiky a na postupné vytváření školské legislativy.

Zabývám se na situací učitelů, zejména změn, kterých se jich týkaly a organizací, které učitele zastupovaly a sdružovaly.

V bakalářské práci sleduji dále změny, které ve školství proběhly po vzniku republiky, zabývám se dále všemi stupni škol, od mateřských škol po školy vysoké.

V bakalářské práci se také soustředím na typy škol, které v období první Československé republiky fungovaly. Jednotlivým typům škol by bylo možné věnovat mnohem větší pozornost, snažila jsem se však postihnout i události vztahující se nejen ke školství, ale i ke vzniku první Československé republiky a všímat si také situace ve školství v Olomouci.

Zaměřuji se na složitý vztah českého a německého školství v republice s přihlédnutím ke stavu školství v Olomouci, kde byl podíl německého obyvatelstva velmi vysoký.

Cílem této bakalářské práce je zmapování vývoje českého školství po vzniku Československé republiky s bližším pohledem na město Olomouc.

1. VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Československá republika vznikla jako samostatný stát 28. října 1918 z tzv. historických zemí Čechy, Morava, Slezsko a připojením Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Vzniku republiky předcházela řada významných událostí, které vedly ke konci první světové války a k zániku Rakouska-Uherska.

Jak uvádí Řeháček (2008, s. 8): „*Proces vzniku Československa nebyl snadný a až do podpisu mírových smluv s Německem, Rakouskem a Maďarskem bylo těžké předvídat, jaké bude konečné rozhodnutí vítězných velmocí. V tomto stavu státoprávního vakua a nejistoty se odehrávaly zásadní zápasy o budoucí charakter Československa*“.

Velmi výrazně se na utváření nového státu podílel exilový národní odboj. Patřila k němu práce Masaryka v Londýně, Beneše v Paříži a Štefánka zejména v Itálii. Tito budoucí hlavní političtí představitelé Československé republiky se v zahraničí snažili podávat důkazy o významu a právech na vznik samostatného československého státu a tím „dostat“ snahu o vznik Československé republiky do povědomí zástupců světových velmocí.

Jakémukoliv kompromisu mezi vládou a císařem nebyli nakloněni ani představitelé českého sněmu, kteří se 6. ledna 1918 sešli v Obecním domě a vyhlásili *Tříkrálovou deklaraci* (Kárník, 2008, s. 37).

Nespokojenost se současným stavem monarchie byla patrná také z řady vojenských vzpour, které probíhaly v Čechách, na Slovensku a v dalších podřízených zemích. Na našem území došlo také ke generální stávce, která byla namířena proti vývozu potravin ze země, ale v pravém smyslu měla politický význam (Kárník, 2003, s. 30).

Následovaly říjnové události roku 1919, které již jednoznačně vedly k založení nového státu.

V čele československé exilové vlády stál T. G. Masaryk, který 17. října 1918 doručil americkému prezidentovi Wilsonovi *Washingtonskou deklaraci*, prohlášení české nezávislosti (Kárník, 2003, s. 32).

Vzniklo také prozatímní národní shromáždění Německého Rakouska a započalo „rozpuštění“ habsburské říše. Dne 24. října 1918 zahájila Itálie generální ofenzívu říše a Uhry vyhlásily 29. října ve vztahu s Rakouskem personální unii. Ve Vídni vznikla nová vláda, která již souhlasila s programem přestavby mocnářství (Kárník, 2003, s. 33).

V rámci těchto událostí se rozhodli domácí političtí vůdci – Antonín Švehla, Alois Rašín, František Soukup a Jiří Stříbrný – převzít Obilní ústav a tím také zásobování země. K vývoji 28. října přispělo také nedorozumění, které vyvolala nóta ministra zahraničí Andrásyho o záměru Rakouska-Uherska jednat o míru. Lidé si však nótu mylně vyložili jako rakouskou kapitulaci. Zpráva se začala šířit, lid začal obcházet úřady a strhávat znaky rakouské říše. Zmínění politikové, označovaní poté jako muži 28. října (patřil k nim i slovenský představitel MUDr. Vavro Šrobár), převzali za nastalou situaci odpovědnost a informovali o tom příslušné rakouské úřady v Praze (Kárník, 2003, s. 34).

Československá republika vznikla v odpoledních hodinách 28. října 1918 po schůzi Národního výboru svoláním samostatného státu a přijetím prvním zákona státu, který nový stát ustanovoval (Beneš, 2002, s. 49).

Ve dnech 28. – 31. října 1918 došlo v Ženevě k setkání domácí vlády v čele s Karlem Kramářem a exilové vlády v zastoupení Edvarda Beneše, na kterém došlo k ustavení vlády a k rozhodnutí o formě nového státu – republice (Richter, 2003, s. 35).

Zákonodárným sborem nově vzniklého státu se stal *Národní výbor*, na něhož přešla nejvyšší moc zákonodárná a výkonná, která dříve příslušela rakouskému císaři, rakouské říšské radě a zemským sněmům (Beneš, 2002, s. 49).

Předsednictvo Národního výboru tvořili muži 28. října, členskou základnu utvářeli zástupci politických stran – sociálních demokratů, agrárníků, národních demokratů a národních socialistů. Jednotlivé politické strany v něm byly zastoupeny podle výsledku voleb do Říšské rady z roku 1911 (Schelle, 2006, s. 24).

Vláda byla sestavena ze zástupců domácího a zahraničního odboje. Prezidentem Československé republiky se stal T. G. Masaryk, předsedou vlády Karel Kramář. Ministerské posty obsadili muži 28. října a další významné osobnosti politického života (ministrem zahraničí se stal Edvard Beneš, ministrem školství a národní osvěty Gustav Habrman, ministrem národní obrany Václav Klobáček, ministrem zemědělství Karel Prášek, ministrem financí dr. Alois Rašín, ministrem spravedlnosti dr. František Soukup, ministrem veřejných prací František Staněk, ministrem obchodu dr. Adolf Stránský, ministrem pošty Jiří Stříbrný, ministrem zdravotnictví a tělovýchovy Vavro Šrobár, ministrem vojenství gen. Milan Štefánik, ministrem vnitra Antonín Švehla, ministrem výživy dr. Bohuslav Vrbenský, ministrem sociální péče dr. Lev Winter a ministrem železnice Isidor Zahradník. Dr. Mořic Hruban byl ministrem bez portfeuille).

Vznik Československého státu se ve své podstatě nestavěl přímo proti Rakousku-Uhersku. Jak uvádí Kárník (2008, s. 43): *„Zákon ponechával všechny úřady a instituce i jejich osazenstva a přednosty předlitavského státu v původním stavu, či přesněji, nabádal obyvatelstvo, všechny funkcionáře a aktivisty, aby proti nim nic nepodnikali. Československý stát nastoupil na místo vídeňské vlády, avšak aniž by ji neuznal či sesadil. Ani náznakem se nezmínil o tom, že by měl v úmyslu sesadit habsburskou dynastii. Na to, že by*

přestalo existovat Rakousko-Uhersko nebo Rakousko, bylo už sice možné usuzovat, ze státních aktů 28. října to však nevyplývalo“.

Tomáš Garigue Masaryk, zvolený prvním československým prezidentem ještě v době svého pobytu ve Spojených státech amerických, se do vlasti vrátil 20. prosince 1918 a výrazně napomohl urovnání poměrů ve státě. K základním úkolům vlády patřila zejména stabilizace zásobování obyvatel potravinami a základními potřebami, vytvoření státní administrativy a výstavba nové armády (Toms, 1997, s. 8).

Vznik nového státu přinesl nejen nadšení československého obyvatelstva ze vzniku samostatné Československé republiky, odstranění rakouského vlivu a podporu světových velmocí, ale také velké množství úkolů. Situace byla ztížena připojením Slovenska a Podkarpatské Rusi, které představovaly další náročné úkoly vzhledem k jejich zaostalosti. Podle mého mínění se první československá vláda v čele s T. G. Masarykem „zhostila“ svého úkolu se ctí a první československá republika se mohla v dalším letech republiky zařadit mezi vyspělé státy světa.

1.1 Připojení Slovenska

Domácí i zahraniční odboj již v průběhu války počítal se společným československým státem. Důležitou událostí byl podpis *Martinské deklarace*, která byla přijata 30. října 1918 nově ustanovenou Slovenskou národní radou. Deklarace charakterizovala slovenský národ jako součást československého národa, právo na jeho sebeurčení a právo Slovenské národní rady vystupovat jako zástupce Slováků (Kárník, 2008, s. 65).

Realizace Martinské deklarace však nebyla jednoduchá, protože na Slovensku nedošlo k úplnému odstranění maďarského vlivu. Na základě těchto skutečností navrhl pražský Národní výbor obsadit Slovensko vojensky. K realizaci došlo 4. listopadu 1918,

kdy z Čech na Slovensko odešli zástupci nově jmenované slovenské vlády (předsedou vlády se stal dr. Vavro Šrobár, ministrem vojska a četnictva Ivan Dérer, ministrem školství Anton Štefánek, ministrem zásobování a organizace národních rad Pavol Blaho), ale i oddíl českého vojska. Realizace vojenského obsazení Slovenska byla však brzy potlačena maďarskými vojsk (Kárník, 2003, s. 46).

Plné převzetí Slovenska československou vládou bylo zpomaleno také tzv. bělehradským příměřím, které bylo uzavřeno mezi maďarskou vládou a představitelem dohodových vojsk na Balkáně. Bělehradské vyrovnání znamenalo vyřešení slovensko-maďarské situace až po mírové konferenci a po vyřešení územní situace mezi Maďarskem a Balkánem. Maďarská vláda na uskutečnění tohoto konceptu trvala a Slovenská národní rada přistoupila alespoň na kompromis, který zahrnoval předání většiny slovenského území pod pravomoc Slovenské národní rady. Podmínkou bylo, že na tomto území nebude zasahovat česká armáda (Toms, 1997, s. 11).

Masaryk s Benešem proti Bělehradskému příměří protestovali a uspěli – maďarské vládě bylo předáno ultimátum Dohody, které nařizovalo Maďarsku vyklizení Slovenska. Ultimátum podpořili českoslovenští legionáři, kteří obsadili do 20. ledna 1919 většinu Slovenska. Ministrem s plnou mocí pro Slovensko byl československou vládou zvolen Vavro Šrobár (Toms, 1997, s. 11).

Zhodnocení vzniku Československé republiky vyjadřuje Zdeněk Kárník (2003, s. 74): *„Převratů bylo provedeno více, zvítězil český. Získáno diplomacií, obsazeno vojensky nebo dokonce dobyto válkou bylo během osmi měsíců území, na kterém byl ustaven československý stát. Československá revoluce zkonstruovala státní moc a dokázala ji pružně přizpůsobit jak rakouskému dědictví, na které navazovala, tak i bouřlivé poválečné době. Učinila tak první kroky ke svému naplnění. Nicméně československý stát, a to ve formě republikánské, byl založen“.*

1.2 Připojení Podkarpatské Rusi

Podkarpatská Rus se měla stát součástí Československé republiky jako autonomní země se zvláštním statusem. K rozhodnutí došlo na základě dohody spolků rusínských krajanů žijících v USA v čele s Gregory Žatkovičem a T. G. Masarykem.¹

Jak uvádí Kárník (2002, s. 238): „*Předběžná dohoda byla z hlediska Rusínů maximální, z Masarykovy strany benevolentní. Součástí země se měly stát totiž všechny kraje obývané Rusíny, podmínkou bylo i poskytnutí autonomie (zemský sněm, jím volený guvernér, vlastní administrativa a soudnictví). Proběhl dokonce plebiscit (v USA), a přesně 2/3 účastníků hlasovalo pro připojení k ČSR*“.

Podkarpatská Rus byla stejně jako Slovensko několik století pod nátlakem Uher a většina rusínské inteligence odešla na západ (Toms, 1997, s. 19).

Dlouhodobý maďarský vliv ovlivnil také otázku určení národnosti, kterou mělo vyřešit zasedání tří národních rad, sjednocených pod názvem Ústřední rusínská národní rada. Národní rady vyjadřovaly svoji orientaci k Maďarsku, Ukrajině nebo k Československé republice. Největší podporu měla rada příklánějící se k Maďarsku, přesto došlo na uvedeném zasedání 16. května 1919 k rozhodnutí o příklonu k Československu (Kárník, 2002, s. 240).

Faktické připojení Podkarpatské Rusi k Československé republice však bylo složité vzhledem k revolučnímu stavu v Maďarsku, ale i v samotné Podkarpatské Rusi. Revoluce promaďarsky smýšlejících skupin, která v zemi v roce 1919 propukla, byla potlačena československou armádou pod vedením francouzského generála Hennocqua. V této době byla Podkarpatská Rus pravomocně řízena dr. Vavro Šrobárem, který po porážce revoluce jmenoval generála Hennocqua tzv. vojenským diktátorem.

¹ K dohodě došlo 19. listopadu 1918 v Scantonu v Pensylvánii na sjezdu krajanských rusínských organizací (Toms, 1997, s. 20).

Zároveň byla v zemi vyhlášena vojenská diktatura, která byla zrušena až v roce 1922 (Toms, 1997, s. 21).

Dne 16. listopadu 1919 byl vydán tzv. zatímní generální status pro Podkarpatskou Rus², definitivní generální status byl vydán 26. dubna 1920. Viceguvernérem Podkarpatské Rusi byl po vyhlášení generálního statusu jmenován dr. Petr Ehrenfeld, který se stal přímým zástupcem československé vlády a úřadů na Podkarpatské Rusi (Toms, 1997, s. 22).

² Vydáním zatímního generálního statusu došlo k plnění mírových smluv z roku 1919 mezi Československou republikou, Rakouskem a Maďarskem, které obsahovaly závazek o vzniku autonomie na Podkarpatské Rusi (Toms, 1997, s. 21).

2. STAV ŠKOLSTVÍ V ČESKOSLOVENSKU

Po vzniku samostatného Československa v říjnu roku 1918 došlo k nastolení a udržování demokratického zřízení státu.

Změny v rámci demokratického trendu byly patrné i v sociální oblasti, došlo k vyrovnávání oblastí východu a západu republiky a také ke zrovnoprávnění češtiny a slovenštiny. Příslušníci ostatních národností měli právo vzdělávat se v mateřském jazyce (Kasper, 2008, s. 200).

2.1 Situace v Čechách a na Moravě

V oblasti školství nedošlo v Československé republice k výrazným změnám oproti stavu v rakouské monarchii. Školskou soustavu zásadně nereformoval žádný školský zákon. Jak definuje Kasper (2008, s. 199):

„Podobu školské soustavy v ČSR (...) nadále určovaly Hasnerovy zákony z roku 1869, přestože několikrát zaznívala kritika podoby i fungování školského systému v ČSR. Zejména bylo poukazováno na to, že po vzniku demokratického státu přetrvává školská soustava vzniklá za monarchie a tudíž neodpovídající republikánským poměrům a požadavkům na výchovu a vzdělání svobodného občana. Bylo poukazováno na přílišné zábrany v průchodnosti mezi jednotlivými typy škol, zejména na těžkosti či nemožnost přestupu z občanských (dříve měšťanských) škol na nižší a vyšší střední školy. Kritice čelil i tzv. vnitřní život škol. Negativní ohlasy zaznívaly na adresu nedostatečného respektu k individualitě žáka, k jednostrannému přetěžování intelektu žáků, k nedostatečně rozvinuté demokratické samosprávě škol a nedostatečné spoluúčasti žáků na spolurozhodování o záležitostech chodu školy či vyučování“.

Podle Kovářička (1989, s. 13) byla tato situace způsobena stavem ve společnosti, v níž také nedošlo k výrazným změnám – německou a rakouskou vládnoucí vrstvu nahradila vrstva česká, popřípadě slovenská.

Jiným způsobem tento stav vykládá Vomáčka (1993, s. 80), který cituje Otokara Kádnera. Vysvětlují tento stav jako nemožnost vládní koalice sjednotit se na společném kulturním programu z důvodu rozrůzněnosti svého složení. Na nepříznivý vývoj školství mělo také vliv časté střídání ministrů školství, kterých se v prvních deseti letech existence samostatné republiky vystříдалo osm. Poukazují také na to, že většina ministrů odešla ze svého úřadu dříve, než byla schopná s úpravami začít.

Aktivita v oblasti změn ve školství nebyla vždy přijímána kladně. Dokladem je odsunutí univerzitního profesora Františka Drtiny z místa státního tajemníka za jeho progresivní názory v oblasti školství (Štverák, 1997, s. 79).

Brzy po vzniku republiky a po nastolení nové politické koncepce se však projevila nutnost stávající školský systém novelizovat. Bylo nutné upravit zejména zákony týkající se školství.

Prvorepublikové školství se však přesto prvotně soustředilo na vznik chybějících škol. Jak uvádí Kopáč (1971, s. 21): *„Péče o extenzivní rozvoj našeho školství, do níž je možno zahrnout i další budovní školství středního a odborného, zatlačila do značné míry starost o přebudování školského systémů, spočívajícího na základech položených v době velmi odlehlé – pokud jde o školy obecné a měšťanské na zákonech z konce let šedesátých, z části novelizovaných a doplněných novějšími předpisy; pro střední školy platil stále ještě Bonitz-Exnerův Nástin z roku 1849“.*

Nevyřešená situace panovala mimo ve středním školství a otázkou zůstával také vztah nižší střední školy ke škole měšťanské a vztahy mezi jednotlivými středními školami. Už v době války existovaly názory na vytvoření jednotné školy pro všechny děti

v době povinné školní docházky, které se po vzniku Československé republiky staly mnohem nálehavější a proto je bylo nutné zpřehlednit a sjednotit.

S novými návrhy a podněty přicházeli také samotní učitelé. Uskutečnění jejich plánů však především záviselo na dalším politickém vývoji nového státu (Kopáč, 1971, s. 13).

2.2 Situace na Slovensku a v Podkarpatské Rusi

Součástí nově vzniklého státu se stalo Slovensko a Podkarpatská Rus, která byla k Československé republice připojena jako autonomní území se zvláštním statusem na základě mírové smlouvy v Saint-Germainu (Kopáč, 1971, s. 19).

Velmi závažné nedostatky mělo školství na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Situace byla taková, že se na Slovensku procento obyvatel neznalých písma pohybovalo kolem 15% a na Podkarpatské Rusi kolem 50% (Bartoš, 1991, s. 87).

Hlavním důvodem tohoto stavu školství byl maďarský negativní vliv na školství v obou zemích (Kasper, 2008, s. 200). Velká část všech stupňů škol na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byla maďarská, velký vliv měla zejména na slovenské školství také církev. Negativní význam měla absence středního školství, které bylo na Slovensku zrušeno v roce 1874 (Bartoš, 1991, s. 87).

Po vzniku republiky byli maďarští učitelé jako vzor starého režimu hromadně propouštěni, mnoho škol zůstalo zavřeno a tisíce dětí nechodily do škol. Podle Kopáče (1971, s. 18) bylo po vzniku republiky na Slovensku asi 300 slovenských učitelů, z toho středoškolských učitelů asi 20. V Bratislavě vznikl referát ministerstva školství a osvěty, který vyjádřil nutnost nástupu 1500-2000 českých učitelů potřebných k tomu, aby mohlo školství na Slovensku fungovat. Na tuto výzvu reagovalo několik stovek učitelů, kteří obsadili nově vzniklé státní, měšťanské, střední a

odborné školy, kterých bylo v roce 1918/1919 zřízeno 32 a v roce 1919/1920 dalších 25 (Kopáč, 1971, s. 18).

Referát ministerstva dodával do škol chybějící učebnice, čítanky a dětské knihy ve slovenském jazyce. Dalším důležitým krokem ke zlepšení stavu školství na Slovensku bylo osvojení si slovenského jazyka českými učiteli. Mezi další problémy slovenského a podkarpatského školství patřil nedostatek školních budov, materiálního vybavení a sociální poměry žáků, kteří byli nuceni pracovat již v dětském věku (Kopáč, 1971, s. 18)

V oblasti Podkarpatské Rusi byla prvotním problémem jazyková rozrůzněnost. Prosazovala se zde ruština, ukrajinština a další místní nářečí, ale úředním jazykem, využívaným i ve školství, byla maďarština. Přednosta školského referátu se stal na Podkarpatské Rusi Josef Pešek (Kopáč, 1971, s. 19).

Povinná školní docházka byla na Slovensku ustanovena až v roce 1927, přestože byla uzákoněna již v roce 1922 v malém školském zákoně. Odlišná situace byla na Podkarpatské Rusi, kde byla povinná šestiletá školní docházka doplnění tříletými kurzy, původně zde existovala školní docházka jen do 12 let věku (Bartoš, 1991, s. 87).

Jak jsem již uvedla výše, největším problémem Slovenska a Podkarpatské Rusi byla zaostalost těchto území, která se v oblasti školství týkala velkého množství analfabetů, absence určitých stupňů škol, nedostatek materiálního vybavení a celková snaha o Maďarů o pomaďarštění těchto území.

Úroveň Slovenska a Podkarpatské Rusi se po připojení k Československé republice zvýšila nejen v oblasti školství a během dalších let se vyvíjela pozitivním směrem.

3. ŠKOLSKÉ ORGÁNY

Nejvyšším orgánem státu, který se zabýval řízením školství, bylo *Ministerstvo školství a národní osvěty*. V jeho čele stál Gustav Habrman, člen sociálnědemokratické strany, Národního výboru a senátor Národního shromáždění. Ministerský post zastával v letech 1918 až 1920 (*Ministři školství od roku 1848*. URL: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848> [cit. 2010-03-27]).

Státním tajemníkem se stal František Drtina, který na základě svého povolání univerzitního profesora dovedl na ministerstvo řadu kolegů nejen z univerzit, ale také ze středních, obecných a měšťanských škol. Drtinova snaha dosadit do ministerstva i samotné pedagogy ale přinesla řadu kritik ze strany právníků, kteří odmítali uznat pedagogy jako kompetentní osoby k rozhodování o věcech z oblasti školství a vzdělávání (Kopáč, 1971, s. 16).

Ministerstvo školství a národní osvěty bylo rozdělené na šest odborů (Kopáč, 1971, s. 16):

1. věci škol národních, mateřských a zvláštních
2. věci škol středních a učitelských ústavů
3. věci škol odborných
4. věci škol vysokých, vědeckých ústavů a institucí
5. věci osvěty a sociální péče studentské
6. věci církevní, fondové a nadační

Komunikaci s vládou, Národním shromážděním a tiskem zajišťovala ministerstvu *Presidiální kancelář* (Kopáč, 1971, s. 16).

Do působnosti ministerstva spadala také kultura, věda, církve a náboženství. Tělovýchova spadala pod ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.

Ministerstvo školství a národní osvěty se dále dělilo na zemské a okresní politické úřady a samosprávné obce. U těchto úřadů byly zřizované také odborné komise a rady, do jejichž

povinností spadal především dohled nad věcnými potřebami a učebními materiály obecných a měšťanských škol (Kopáč, 1971, s. 17).

V dubnu roku 1920 byl vydán *Zákon o župním školské správě*, kde byl také zahrnutý požadavek reorganizace nižších školských orgánů, k němuž ale nedošlo. Zákon dále obsahoval ustanovení o místních školních radách a okresních školních výborech. (Kopáč, 1971, s. 16)

Okresní školní výbory, zemské školní rady a místní školní rady byly složené z volených zástupců učitelů, občanů a ve větších okresech také školních inspektorů v takovém poměru, aby zástupci učitelstva tvořily třetinu všech zástupců.

Podobně byly složené také okresní školní výbory, jejichž členové byli jmenováni zemskou školní radou na návrh okresního hejtmána. Součástí okresních školních výborů byli také školní inspektoři.

Správu státních škol pro menšiny měly na starost školní inspektoráty, které byly přímo podřízené ministerstvu školství.

Zemské školní rady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku zůstaly ve stejném složení jako před vznikem Československé republiky podle zákona z května roku 1868 a dalších zemských zákonů ze sedmdesátých let. Byly složené ze školních inspektorů, ze zástupců zemského výboru, hlavních měst a představitelů církví. Zástupci z řad učitelstva byli ve školní radě zastoupeni také, ale jejich vliv byl velmi malý (Kopáč, 1971, s. 17).

Zemské rady se dělily na dva odbory podle jejich působnosti na české a německé. Záležitosti, které patřily pod správu obou zemí, se řešily na společných plenárních schůzích.

Řízení školské správy na Slovensku probíhalo prostřednictvím školského referátu v Bratislavě, který byl odloučenou složkou ministerstva školství a národní osvěty v Praze.

Prvním vládním referentem pro školství na Slovensku se stal sociolog a agrární politik Anton Štefánek, jeho zástupcem byl Josef Folprecht (Kopáč, 1971, s. 17).

Pravomoci okresních školních výborů měly na Slovensku okresní školní inspektoři. I zde zůstávaly v platnosti ustanovení z šedesátých a sedmdesátých let devatenáctého století – ustanovení o školských stolicích pro školy obecní a církevní a ustanovení o kuratoriích pro školy státní l'udové a měšťanské.

Podobným způsobem jako na Slovensku byla vyřešena školská správa v Podkarpatské Rusi.

Jak vyjadřuje Kopáč (1971, s. 17): „*Kompromisní úprava orgánů školské správy, kde byly zčásti ponechány dosavadní školské úřady, zčásti nahrazeny institucemi jen zdánlivě demokratickými, byla svědectvím slabosti ministra Habrmana, který v rozporu se svými oficiálními projevy o významu učitelstva v demokratické společnosti nedovedl využít návrhů na zřízení učitelských komor a který připustil, že učitelské členové okresních školních výborů a zemských školních rad nebyli učitelstvem voleni, ale jmenováni. Tato praxe se postupně zhoršovala – netrvalo dlouho a učitelstvo musilo svádět se zemskou školní radou v Praze zápas o svá občanská práva – zemská školní rada se v přímém rozporu se zákonem snažila zabránit tomu, aby do okresních školních výborů byli vysíláni a do místních školních rad voleni učitelé jako zástupci občanstva“.*

4. ŠKOLSKÁ LEGISLATIVA

V období první republiky vzniklo jen několik novel a vyhlášek, které částečně upravovaly dosavadní stav školství.

Jediným výraznějším zásahem se stal tzv. *malý školský zákon* (zákon z 13. července 1922, č. 226 Sb. z. a. n.), který však nijak výrazně neupravoval podobu školské soustavy, ale opět přejal řadu zákonů a ustanovení rakouské monarchie. Malý školský zákon však již do určité míry sjednotil školskou soustavu na území Československé republiky (Kováříček, 1989, s. 14).

Přinesl změnu ustanovení o povinné školní docházce – stanovil osmiletou povinnou školní docházku od šesti do čtrnácti let věku, která se však nelišila od stavu před vznikem republiky. Zákon dále změnil název měšťanské školy na školu občanskou a zavedl nový vyučovací předmět – občanskou nauku a výchovu (Kasper, 2008, s. 198).

Malý školský zákon stanovoval na obecných školách jako povinný předmět vyučovací jazyk, čtení, psaní, náboženství, občanská nauka a výchova, přírodopis, přírodopyt, zeměpis, dějepis, tělesná výchova, kreslení, ruční práce a zpěv. Volitelným předmětem byla nauka o domácím hospodářství.

Malý školský zákon určoval dále povinné předměty pro občanské školy. Patřily sem podobné předměty jako na škole obecné - vyučovací jazyk, matematika, zeměpis, dějepis, přírodopis, přírodopyt, náboženství, občanská nauka a výchova, měřictví a rýsování, krasopis, tělesná výchova, zpěv a ruční práce. Žáci si mohli navíc zvolit nauku o domácím hospodářství a v případě, že nebyl vyučovacím jazykem český jazyk, mohl být také vyučován jako volitelný předmět (Kasper, 2008, s. 199).

Zákon také upravoval výuku náboženství, která byla svěřena určeným církevním úřadům a představitelům židovské obce a byla vyučována dvě hodiny týdně. Žáci s vyznáním, které neuznával stát,

nebo žáci bez vyznání, byli od hodin náboženství zcela oprostěni na písemnou žádost rodičů.

Upraven byl také maximální počet žáků ve třídě. Před vydáním malého školského zákona byl průměrný počet osmdesát, po úpravě zákona klesal průměrný počet na šedesát žáků ve třídě. Snížení počtu mělo být provedeno během deseti let (Kasper, 2000, s. 199).

K největšímu rozvoji všeobecných středních škol došlo v prvním roce vzniku Československé republiky. V dalších letech se jejich počet ustálil a podstatně se neměnil ani počet žáků. Naopak rostl význam odborných škol a měnil se také počet studujících dívek na všech typech škol. Jak uvádí Bartoš (1994, s. 56), v roce 1921 bylo ze všech 29 272 studentů vysokých škol 2 464 dívek a v roce 1935 se tento podíl změnil na počet 4 475 dívek na 29 272 všech vysokoškolských studentů.

V roce 1929 bylo v československé republice 14 484 obecních škol, které fungovaly v 15 700 obcích, a 1 799 měšťanských škol. Stále zde však existoval velký rozdíl ve vzdělanosti západu a východu – přes 90% měšťanských škol bylo na českém území (Bartoš, 1991, s. 68).

Snaha změnit nerovné rozložení školních institucí vyústila ve vydání *zákona o újezdních a měšťanských školách* z roku 1935. Školy měly být podle tohoto zákona rozděleny do újezdů, neboli obvodů, které měly zajistit snadnější dostupnost škol každému z žáků. Tento systém však nebyl do roku 1938 dokončený, realizovala se jen možnost existence měšťanských škol i ve velkých spádových obcích (Kováříček, 1989, s. 15).

5. POSTAVENÍ UČITELŮ

Učitelé, zejména obecných a měšťanských škol, tvořili aktivní pedagogické organizace a podíleli se také na vydávání mnoha časopisů. Před vznikem republiky byli často za svoje moderní názory a protirakouský postoj perzekuováni, jejich plat nedosahoval ani existenčního minima. Vznik samostatné republiky proto učitelé přijímali jako příslib zlepšení svých hmotných podmínek (Kopáč, 1971, s. 11).

Hlavní učitelskou organizací se stala *Ústřední rada českých zemských organizací učitelských*, která ihned po vzniku republiky předala své požadavky vládě. Požadovala zejména školskou reformu, zlepšení hmotných a právních poměrů učitelského povolání, náboženskou svobodu, zvýšení svého vzdělání, apod. Učitelské odbory se začaly postupně formovat pod vedením jednotlivých politických stran (Kopáč, 1971, s. 11).

Ústřední radu českých zemských organizací učitelských nahradila v roce 1920 *Československá obec učitelská*. Zájmem této organizace bylo mimo jiné vysokoškolské vzdělání učitelů. Plán změny popisuje Kopáč (1971, s. 42): „... mělo dojít k postupnému rušení učitelských ústavů a připravena úprava vzdělání učitelů škol národních tak, aby počátkem školního roku 1924/25 byly otevřeny vysoké školy pro teoretické a praktické pedagogické vzdělání učitelstva škol národních ve dvou ročnících; ...“. Otázka vysokoškolského vzdělání učitelů však zůstala dlouho nevyřešená. Oponenti poukazovali zejména na nedostatek kvalifikovaných osob, které by mohly vysoké školy vést.

Přes veškerá neúspěšná jednání Československé obce učitelské se zástupci vlády zřídila Československá obec učitelská svépomocí *Školu vysokých studií pedagogických*. Založena byla v Praze v roce 1921. Zástupci dalších pedagogických organizací – zejména České pedagogické společnosti, Společnosti pro péči o dítě a jeho výzkum

a Ústřední spolek učitelský na Moravě a ve Slezsku založily v roce 1921 Brně *Školu pedagogickou*, která fungovala podobně jako pražská *Škola vysokých studií pedagogických* (Kopáč, 1971, s. 46).

Další důležité změny přinesl Malý školský zákon z roku 1922, který upravoval také záležitosti týkající se učitelského povolání. Došlo ke zrušení celibátu učitelek a ke zrovnoprávnění mezi učiteli a učitelkami. Jak zákon uvádí (Kováříček, 1989, s. 45): „*Učitelé a učitelky mohou vyučovati chlapce i dívky ve všech stupních a druzích škol obecných (l'udových) i občanských. ... Všechny dosavadní systemisace míst na školách těchto výhradně pro učitele nebo výhradně pro učitelky pozbývají platnosti*“.

Ve dvacátých letech došlo k rozštěpení Československé obce učitelské, důvodem byla především rozdílná koncepce budoucího směřování spolku. Proti Československé obci učitelské se ustanovuje Svaz učitelstva československého, jehož součástmi se staly český, moravský, slezský a slovenský zemský ústřední spolek. Jak vysvětluje Kopáč (1971, s. 63): „*Příčiny rozkolu Československé obce učitelské tkvěly jednak v rozporu mezi zájmovým a všeučitelským principem organizačním, jednak v rozporech politických. Stanovy obce vycházely z předpokladu jednotné, zájmově a teritoriálně diferencované organizace; Zemský ústřední spolek v Čechách chtěl přebudovat Obec jako volný svaz jednotlivých složek zájmových i všeučitelských. Obec by byla pouhou nadstavbou, vrcholnou organizací bez přímého spojení s členstvem*“.

Dalším problémem, který zasahoval do oblasti učitelského povolání, byl tzv. restriční zákon z roku 1924, který počítal se snížením učitelů o 10%. Následkem zákona byly rušeny či spojovány některé třídy a mladí učitelé byli často bez zaměstnání. Učitelské spolky proti těmto omezením často vystupovaly, ve většině případů však obdržely pouze sliby politických představitelů, které nebyly nikdy naplněny (Kopáč, 1971, s. 65).

6. ŠKOLSKÝ SYSTÉM

V oblasti školství se po vzniku Československé republiky stala prioritním úkolem jeho reorganizace. Bylo nutné upravit stav školství takovým způsobem, aby plně sloužilo českým žákům a studentům a naplňovalo ideály demokratického státu.

Český školský systém se diferencoval na několik stupňů škol, od předškolního vzdělávání po vysoké školství. Reorganizace školství se začala odvíjet od základního školství, od něhož mohly pokračovat změny v dalších, vyšších typech škol.

Změna v základním stupni školy byla důležitá také z důvodu velkých rozdílů v úrovni vzdělanosti, a to především od západu republiky směrem na východ.

6.1 Předškolní vzdělávání

Zajímavé postavení ve školském systému zaujímaly mateřské školy. Jejich správu si nárokovalo Ministerstvo školství a národní osvěty, ale i ministerstvo sociální péče. Jejich spory způsobily nejen nepřesné ustanovení zákona o mateřském školství, ale také orientaci pouze na předškolní péči o děti, ne na jejich výchovu a vzdělávání. Bylo to způsobeno také nedostatečnou kvalifikací větší části učitelek (Kopáč, 1971, s. 20)

Jak uvádí Kopáč (1971, s. 20), v prvních prvorepublikových letech navštěvovalo mateřské školy asi 50 000 dětí. Kromě mateřských škol existovaly tzv. denní útulky pro děti zaměstnaných matek, které byly zřizovány zejména ve větších průmyslových městech.

Denní útulky pro děti nespádaly přímo pod ministerstvo školství a národní osvěty, ale byly zřizované dobrovolnickými spolky, např. Červeným křížem, Československou ochranou matek a dětí, Péčí o mládež, apod. (Bartoš, Trapl, 1994, s. 54).

6.2 Obecné školy

Základním typem školy byla v první republice obecná škola (na Slovensku ľudová). Obecné školy byly osmileté, na menších vesnicích však bylo sloučeno více ročníků dohromady. Žáci absolvovali prvních pět let společně na obecné škole, poté žák mohl pokračovat dále na obecné škole, nebo přejít na měšťanskou či střední všeobecně vzdělávací školu. Změna školy však byla podmíněná dobrou finanční situací rodičů žáka a také jeho nadáním (Kováříček, 1989, s. 10).

Děti na vesnicích absolvovaly vzdělání v obecné škole a odcházely pracovat do zemědělství a průmyslu jako nekvalifikované pracovní síly (Bartoš, Trapl, 1994, s. 54).

6.3 Vyšší obecné školy a měšťanské školy

Přesto, že část žáků ukončila školní docházku absolvováním obecné školy, postupem času stále více dětí odcházelo po absolvování povinné školní docházky studovat dále, zejména na tříleté a čtyřleté občanské školy, které se obecně nazývaly školy měšťanské. V rámci studia měšťanské školy se absolvoval také jednoroční učební kurz. Po ukončení studia měšťanských škol přecházela část jejich absolventů do rodinných živností, část pokračovala v dalším studiu. K pokračovacímu studiu patřil odborný výcvik určený učňům, studium na všeobecných, živnostenských pokračovacích a specializovaných školách. V těchto typech škol výuka probíhala většinou jedenkrát týdně mimo pracovní dobu. Dále existovala možnost získat kvalifikaci dělníka nebo tovaryše a po absolvování mistrovské zkoušky bylo možné stát se samostatným řemeslníkem, obchodníkem, apod. (Bartoš, Trapl, 1989, s. 54).

6.4 Střední školy

Další možností, kterou však využíval jen velmi malý počet studentů, bylo pokračování ve studiu na střední všeobecně vzdělávací škole, zejména na gymnáziu, reálce, nebo reálném gymnáziu (kombinace gymnázia a reálky). Střední všeobecně vzdělávací školy byly převážně osmileté a studoval je odcházeli žáci po ukončení páté třídy obecné školy. Tyto školy byly hlavně přípravou ke studiu vysokých škol (Kováříček, 1989, s. 10).

I přes to, že bylo zrovnoprávnění studia dívek a chlapců na středních školách provedeno již v roce 1919, tvořili i v roce 1927 převážnou většinu studentů chlapci, v daném roce studovalo střední školy jen 27% dívek (Bartoš, Trapl, 1994, s. 54).

Po vzniku Československé republiky a rozvoji mnoha odvětví došlo také ke vzniku nových typů středních škol. Nejrozšířenějším typem střední školy bylo reálné gymnázium, nově vznikaly střední školy odborné, zejména průmyslové a specializované školy. Byly dvouleté až čtyřleté a studenti do nich nastupovali po ukončení povinné školní docházky, případně po vyučení a odborné praxi. Dvouleté střední školy byly ve většině případů připojeny k tříletým a čtyřletým odborným školám. Průmyslové školy se dělily na školy strojnické, chemické, stavební, elektrotechnické, specializované školy se dělily mnohem detailněji podle jednotlivých oborů. Fungovaly specializované školy tkalcovské, obuvnické, hornické, textilní, sklářské, kremnické, koželužské, apod. Speciálně pro ženská povolání byly vyhrazeny školy rodinné. Do kategorie středních škol patřily také dvouleté obchodní školy a čtyřleté obchodní akademie, které patřily k hojně navštěvovaným druhům škol. Pro povolání budoucích učitelů byly určeny čtyřleté učitelské ústavy (Kováříček, 1989, s. 14).

K dalším typům středních škol patřily čtyřleté učitelské ústavy a hospodářsky zaměřené školy, ke kterým patřilo zemědělské a

lesnické profesní zaměření. Hospodářsky orientované školy byly výjimkou a jako jediné spadaly pod ministerstvo zemědělství (Bartoš, Trapl, 1994, s. 54).

V roce 1930 byl ministerským výnosem vytvořen společný dvouletý základ všech typů středních škol, ve kterém byla povinná latina na gymnáziu a reálném gymnáziu. Řečtina na gymnáziích a francouzština na reálných gymnáziích byly přeloženy do vyšších ročníků. Kromě mateřského jazyka měli po změně žáci v prvních dvou třídách jen jeden cizí jazyk, a to němčinu. Jako negativní krok byla chápána změna na reálných gymnáziích, na kterých došlo ke snížení počtu hodin latiny, ve vyšších ročnících byl přidán další jazyk a deskriptivní geometrie byla přesunuta do nižších ročníků. Sjednocení jednotlivých středních škol si ale naopak vyžádalo určité rozrůznění, které vedlo k zavedení volitelných předmětů (Kováříček, 1989, s. 14).

Podle nových osnov byla zavedena výuka na středních školách ve školním roce 1933/1934. Rozdíl zůstal stále mezi reálkou, která zůstala sedmiletá, a ostatními středními školami.

Zájem o reálky začal velmi brzy upadat. Maturitní vysvědčení z těchto typů škol nebylo rovnocenné s vysvědčením z gymnázia, což bylo problémem při zájmu absolventů reálky o vysokoškolské studium. Reálné školy se z tohoto důvodu začala měnit na reálná gymnázia, a to i přes protesty státní správy (Kováříček, 1989, s. 15).

Zvláštní druh škol představovaly školy církevní. Zajišťovaly obdobné vzdělávání jako v učitelských ústavech – zajišťovaly vzdělávání pro učitelky domácích nauk a pěstounky mateřských škol. Církevní školy také zajišťovaly vzdělání na univerzitních i samostatných teologických fakultách, diecézních a řádových teologických učilištích. V roce 1930 provozovala římskokatolická církev asi čtrnáct těchto škol, řeckokatolická dvě, evangelická tři a židovská pět (Bartoš, Trapl, 1994, s. 56).

6.5 Vysoké školy

Po vzniku Československé republiky na jejím území fungovaly dvě univerzity – *česká Karlova a německá univerzita v Praze*.

V roce 1919 přibyla *Masarykova univerzita v Brně* a *Komenského univerzita v Bratislavě*. Jak uvádějí Čadská, Štverák (1999, s. 79), v roce 1920 byla pražská univerzita přejmenována na Karlovu univerzitu a byla prohlášena za jediného pokračovatele tradice pražského vysokého školství.

Vysoké školství bylo vždy zárukou koncentrace inteligence ve státě, proto bylo prohlášení Karlovy univerzity jako pokračovatelky tradice českého vysokého školství jedním z formálních kroků, které však podle byly nutné z důvodu oddělení se od pražské německé univerzity a bylo dalším krokem ke zvýšení „sebevědomí“ českého národa.

Univerzity byly rozdělené na pět fakult – filozofickou, přírodovědeckou, právnickou a lékařskou. Teologická fakulta byla zřízena na všech univerzitách kromě brněnské, katolická teologická fakulta vznikla v Olomouci, bohoslovecká a slovenská evangelická fakulta byla zřízena v Bratislavě a evangelická Husova bohoslovecká fakulta v Praze (Bartoš, Trapl, 1994, s. 56)

Vysoké technické školy byly v začátcích Československé republiky také čtyři – vždy česká a německá ve dvou městech, v Praze a v Brně. České vysoké učení technické vzniklo v Praze v roce 1920. Na Slovensku byla založena technická vysoká škola v Bratislavě v roce 1938 (Čadská, Štverák, 1997, s. 79).

Vznikaly také nové vysoké školy, v roce 1919 vznikla vysoká škola zemědělská a vysoká škola veterinární, v Praze nová vysoká škola obchodní a v Příbrami sídlila nově vzniklá vysoká škola báňská. Na Slovensku sídlily vysoké školy nižšího typu, které byly označovány jako akademie. Akademie byly po roce 1918 změněny na střední školy, nebo došlo k jejich zrušení (Bartoš, Trapl, 1994, s.

56).

V rámci odborných uměleckých oborů existovala v Československu *Akademie výtvarných umění* a *Uměleckoprůmyslová škola*, která se stala vysokou školou až v roce 1945. *Státní konzervatoř hudby* s dramatickým oddělením a mistrovskou školou pro hudební vzdělání vyššího typu vystupovala se statutem střední školy. V Praze dále působila *Německá hudební a dramatická akademie*. V Brně působila *Státní dramatická konzervatoř* a v Bratislavě *Hudební a dramatická akademie*.

Studium vysoké školy bylo v Československu podmíněno dobrou finanční situací rodiny studenta, proto pocházelo z chudších dělnických rodin jen velmi malé procento studentů.

Největší náklady činilo ubytování a stravování, počet míst na kolejích a menzách byl v této době omezený. Výjimečná byla státní studentská stipendia, která v roce 1928 činila 650 korun ročně a udělena byla jen každému osmnáctému studentovi. Využívanější byly podpory a úlevy podpůrných spolků, nadací a fondů (Bartoš, Trapl, 1994, s. 56).

6.6 Péče o postižené

Školy pro žáky s určitým druhem postižení vedly zejména dobrovolné spolky a církevní organizace, ve kterých vyučovaly často nekvalifikované řeholnice.

Speciální městské třídy pro hluchoněmé existovaly v Praze a v Plzni, na Moravě fungovaly čtyři zemské ústavy, z nichž byl jeden německý, na Slovensku fungovalo pět státních ústavů, z nichž byl jeden maďarský.

Pro nevidomé žáky existoval zemský ústav pro nevidomé, který ale musel svoji budovu předat Vysoké škole zemědělské. Ve třídách se vyučovaly nejen mladší, ale také starší žáci, jak uvádí Kopáč (1971, s. 20): „*Stát nejevil valný zájem o přejímání škol pro*

nevidomé do vlastní správy“.

Péče o tělesně postižené směřovala již v první republice k jejich začlenění do společnosti a k uplatnění v životě. Tyto dovednosti byly rozvíjeny například v *Jedličkově ústavu v Praze* a v *Bakalově ústavu v Košířích*. Na Moravě byl v roce 1919 zřízený *Ústav mrzáčků*, který disponoval kvalitní lékařskou péčí (Kopáč, 1971, s. 20).

6.7 Vzdělávání menšin

Po zákonech upravujících české, slovenské a podkarpatské školství bylo nutné upravit také školství menšin. Zákon o menšinovém školství byl vydán v dubnu roku 1919. Obecná menšinová škola měla být zřízená v místě, kde bylo minimálně 40 dětí dané menšiny, měšťanská tam, kde bylo minimálně 400 dětí.

Podle Kopáče (1971, s. 20) bylo do konce roku 1920 v českých zemích zřízeno 455 státních obecných škol, ve kterých bylo 741 tříd a navštěvovalo je 30 567 žáků a 70 státních měšťanských škol se 121 třídami.

7. ČESKÉ A NĚMECKÉ ŠKOLSTVÍ PO VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Československá republika měla po svém vzniku velmi složitou národnostní strukturu. Primárními národnostmi byli Češi a Slováci, následovala národnost rusínská, Romové a Židé. Nezanedbatelnou část tvořili také Němci a Maďaři³ (Bartoš, Trapl, 1991, s. 11).

Jak uvádí Bartoš, Trapl (1991, s. 12): *„Na území Československa zaujímaly obce s českou či slovenskou většinou 69% území, kdežto ostatní připadalo na obce s převahou německého a maďarského obyvatelstva či jiných národnostních menšin. Jen bezprostředně v pohraničí šlo však o souvislá území, kdežto směrem do vnitrozemí existovalo mnoho různých národnostních enkláv, ostrůvků a zejména území smíšených. Poměrně značné počty Němců (méně již na Slovensku Maďarů) zůstaly ve všech větších městech“.*

Národnostní otázka se stala po vzniku republiky citlivým problémem. Němečtí učitelé se nemohli s nově vzniklou situací vyrovnat a neměli tedy snahu podílet se na rozvoji nového československého státu. Záchranu viděli v koncepci německého národního státu, ve kterém by měla primární úlohu německá národní škola. Podle německé koncepce měly v Československu vzniknout samostatné německé provincie, v nichž by bylo školství spravováno do vyřešení všech mírových smluv ministerstvem školství ve Vídni. Čeští učitelé zase spatřovali útočiště v české národní škole, která byla podle jejich vyjádření dlouho utlačovaná germanizačními nátlaky v době monarchie (Kasper, 2006, s. 27).

„Souboj“ německých a českých učitelů, který vrcholil v devadesátých letech devatenáctého století a před první světovou válkou, nebyl nijak vyřešen ani v období vzniku Československé republiky. Češi se snažili zajistit si vedoucí pozici vydáním Malého

³ V roce 1930 se k československé národnosti přihlásilo 66,9% obyvatel, k německé národnosti 22,3% obyvatel, k maďarské 4,8% obyvatel, k ukrajinské 3,8% obyvatel a k polské národnosti 0,6% obyvatel z celkových 14 479 565 obyvatel Československé republiky (Bartoš, Trapl, 1991, s. 11).

školského zákona, který byl přijat bez podpory německých poslanců a ještě zostřil napětí mezi českou a německou stranou.

Zákon zaručoval možnost vzdělávat děti v rodném jazyce a na jeho základě byly založeny české školy v krajích s převahou německého obyvatelstva. Německé školy na těchto územích byly naopak rušeny pro nadbytečnost. To vyplývá ze snahy odstranit upřednostňování německého školství před českým, které zde převládalo z dob monarchie (Kasper, 2008, s. 200).

Zavedení Malého školského zákona bylo pochopitelné pro českou stranu, pochopitelné bylo také jeho absolutní odmítnutí z německé strany. Jak uvádí Kasper (2006, s. 38): *„Některé případy rušení paralelních tříd či zavírání německých škol byly jistě přinejmenším sporné a byly hnány českým nacionalismem a touhou „Němcům ukázat“, když „nyní máme vlastní stát“.*

V průběhu dvacátých a třicátých let sice nastala období, ve kterých došlo ke zmírnění českoněmeckého napětí, přesto tyto situace nebyly tak výrazné, aby bylo možné hovořit o výraznější změně ve vzájemných vztazích.

8. ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI

Výše zmíněné skutečnosti měly vliv i na vývoj školství v Olomouci. Jak uvádí Kovářiček (1988, s. 19): *„Na území vlastní Olomouce (v hranicích města do r. 1919) zaznamenáváme české školství až v období po r. 1869, kdy dochází k celkovému rozvoji školství na našem území na základě realizace ustanovení Základního říšského školského zákona o školách obecných a školách měšťanských. Národnostní situace ve městě Olomouci a s tím spojená i situace ve vedení městské správy, která byla ostře protičesky zaměřená, vedla k situaci, že česká národní menšina byla v oblasti školství nucena sáhnout ke svépomocným akcím. ... Česká obecná matiční škola byla v Olomouci založena až v roce 1873“.*

Orgánem zasazujícím se o vznik a vývoj českého školství v Olomouci byla *Ústřední Matice školská*, která vznikla v roce 1872 za účelem zřízení a vedení české národní školy v Olomouci. Ke členům Ústřední Matice školské patřil profesor českého gymnázia Jan Kosina, ředitel vídeňského výchovného ústavu Petr Bílek, hrabě Emanuel Pötting-Persing, ze zástupců institucí Občanská záložna v Olomouci, Rolnická záložna v Kostelci na Hané a další, kteří svými finančními příspěvky přispěli ke vzniku české soukromé školy (Fischer, 1937, s. 19).

K jejímu otevření došlo 21. listopadu 1873 ve dvou místnostech v budově Občanské besedy. Otevřená byla první třída české školy a nastoupilo do ní jedenáct českých dětí. V dalším školním roce již do české soukromé školy nastoupilo třicet jedna dětí a v následujících letech získala z důvodu přibývajícího počtu žáků vlastní budovu v Sokolské ulici (Tichák, 1994, s. 8).

Průtahy s vyřízením povolení ke vzniku soukromé české školy a následné protesty německé části městského zastupitelstva způsobily, že české školství nemělo až do vzniku Československé republiky jednoduchou cestu (Fischer, 1937, s. 26).

Po vzniku Československé republiky přešlo město Olomouc pod českou správu, která také převzala odpovědnost za stav a následný vývoj olomouckého českého školství. Změny byly patrné zejména v oblasti přeměny vyučovacího jazyka z němčiny na češtinu, ke vzniku a k rozrůstání počtu českých škol a v umisťování českých škol na důstojnější místa ve městě (Kováříček, 1988, s. 20).

Ke změnám dále došlo v oblasti předškolního vzdělávání. Olomoucké soukromé mateřské školy byly přeměněny na veřejné a ke stávajícím čtyřem přibýlo dvanáct mateřských škol (Žilková, 2007, s. 50).

K českým obecným školám, kterých bylo v době vzniku republiky v Olomouci třináct, přibýly v průběhu prvního roku republiky čtyři další zařízení tohoto typu⁴ (Kováříček, 1988, s. 20).

Počátek změn v olomouckém školství po vzniku republiky uvádí Bartoš (1972, s. 118): „Česká obecná škola byla počátkem ledna 1919 přemístěna do nové krásné budovy na Macharově ulici a v září 1919 byla otevřena druhá česká obecná škola v tzv. Komeniu (na Křížkovské ulici), kde byla zřízená i česká pomocná škola. Správní komise prosadila i založení české chlapecké měšťanské školy a převzala dosud soukromou měšťanskou dívčí školu v Pöttingeu“.

V roce 1918 neexistovala v centrální oblasti Olomouce česká měšťanská škola.⁵ Ve školním roce 1920/1921 však již fungovalo šest veřejných a dvě soukromé měšťanské školy (Kováříček, 1988, s. 20).

Postupné zvyšování podílu českých škol v Olomouci je patrný z údajů, které uveřejnil v knize *Velký Olomouc* Syndikát denního tisku československého (1924, s. 40).

⁴ Ve školním roce 1918/1919 byla v Olomouci-městě jen jedna česká obecná smíšená škola s pěti třídami a s 286 žáky, ve školním roce 1919/1920 byly na území Olomouce-města čtyři obecné školy s dvaceti třídami a 840 žáky (Kováříček, 1988, s. 20).

⁵ Tento typ školy zastupovala soukromá dívčí měšťanská škola při Ústavu hraběte Pöttinga. V okolí Olomouce fungovala chlapecká a dívčí měšťanská škola ve Starých Hodolanech a soukromá dívčí v klášteře dominikánek v Řepčíně (Kováříček, 1988, s. 20).

Tabulka zachycuje počet tříd a počet žáků v letech 1914 a 1924 v oblasti tzv. vnitřního Olomouce⁶:

Školy	České				Německé			
	1914		1924		1914		1924	
	tříd	dětí	tříd	dětí	tříd	dětí	tříd	dětí
mateřské ⁷	-	-	4	247	6	240	5	179
obecné	6	536	28	874	15	855	10	406
měšťanské ⁸	-	-	16	794	9	308	16	546

Jak uvádí Bartoš (1972, s. 109): „*Tendence rozšiřovat české školství byla uplatňována i na předměstích. Školy v Nových Sadech, na Nové Ulici, na Bělidlech a v Horolanech byly rozšířeny na pětitřídní, nová česká škola byla zřízena na Povlu a v Neředíně byl prostě změněn vyučovací jazyk z německého na česky, přestože ve čtvrti byla německé většina*“.

Údaje v této tabulce zachycují stav veřejného školství na celém území Olomouce:

Školy	České		Německé	
	tříd	dětí	tříd	dětí
mateřské	19	852	9	312
obecné	99	3278	54	1682
měšťanské	40	1820	16	546

K dalšímu nárůstu počtu českých škol došlo i v dalších letech. Ve školním roce 1937/1938 byl stav českých měšťanských škol

⁶ Předměstské části Olomouce – Bělidla, Černovír, Hejčín, Hodolany, Klášterní Hradisko, Lazce, Nová Ulice, Nové Sady, Nový Svět, Pavlovičky, Povel a Řepčín byly k vnitřní části Olomouce integrovány v roce 1919 (Kováříček, 1988, s. 34).

⁷ Mateřské školy byly v Olomouci do roku 1918 pouze matiční (Syndikát denního tisku československého, 1924, s. 40)

⁸ Do roku 1918 fungovala v Olomouci jen soukromá dívčí měšťanská škola hraběte Pöttinga (Syndikát denního tisku československého, 1924, s. 40).

v Olomouci tento (Syndikát denního tisku československého, 1924, s. 23):

- *I. měšťanská škola chlapecká „Březinova“*
- *II. měšťanská škola chlapecká „Tyršova“*
- *I. měšťanská škola dívčí „Komenium“*
- *II. měšťanská škola díčí na Nové ulici „V. B. Plumlovské“*
- *Měšťanská škola smíšená v Hejčíně „Drtinova“*
- *Měšťanská škola chlapecká v Nových Hodolanech „Havlíčkova“*
- *Měšťanská škola dívčí v Nových Hodolanech „B. Němcové“*
- *Měšťanská škola chlapecká ve Starých Hodolanech „R. Fischera“*
- *Měšťanská škola dívčí ve Starých Hodolanech*
- *Měšťanská škola smíšená v Pavlovických „Habrmanova“*
- *Měšťanská škola smíšená v Holici*
- *Soukromá měšťanská škola dívčí v klášteře Voršilek*
- *Menšinová měšťanská škola smíšená v Nemilanech*

Ke zvýšení počtu škol došlo i u obecných škol. Ve stejném školním roce – 1937/1938 fungovaly v Olomouci tyto české obecné školy (Syndikát denního tisku československého, 1924, s. 23):

- *I. obecná škola chlapecká v Olomouci-městě*
- *II. obecná škola chlapecká v Olomouci-městě*
- *I. obecná škola dívčí v Olomouci-městě*
- *II. obecná škola dívčí v Olomouci-městě*
- *Soukromá obecná škola dívčí v klášteře Voršilek*
- *Obecná škola smíšená na Bělidlech*
- *Obecná škola smíšená v Černovíře*
- *Obecná škola smíšená v Hejčíně*
- *Reformní obecná škola smíšená v Nových Hodolanech*

- *Obecná škola chlapecká ve Starých Hodolanech*
- *Obecná škola dívčí ve Starých Hodolanech*
- *Obecná škola smíšená ve Chválkovicích*
- *Obecná škola smíšená v Neředíme*
- *Obecná škola smíšená na Nových Sadech*
- *Soukromá obecná škola smíšená v klášteře Dominikánek*

V roce 1920 byla v Olomouci zřízena pomocná obecná škola (Žilková, 2007, s. 49).

V oblasti středního školství došlo v roce 1919 ke vzniku dívčího lycea, které bylo v následujícím školním roce přeměněno na dívčí reformní reálné gymnázium (Kováříček, 1988, s. 20).

V roce 1919 byla v Olomouci založena Československá obchodní akademie. K obchodní akademii byly v letech 1919-1924 přidruženy další školy – pokračovací kupecká škola⁹ a odborná pokračovací drogistická škola (Kováříček, 1988, s. 20).

Nově vznikl český městský učitelský ústav v budově současné Filozofické fakulty Univerzity Palackého. První ročník byl společný, vyšší ročníky pokračovaly jako dívčí učitelský ústav (Kováříček, 1988, s. 20).

V Olomouci dále fungoval řádový ženský učitelský ústav v klášteře dominikánek v Řepčíně. V roce 1925 zde vznikl soukromý řádový odborný ústav pro vzdělání učitelek domácích nauk (Žilková, 2007, s. 53).

Ve školním roce 1924/1925 začala v Olomouci fungovat státní odborná škola pro zpracování dřeva (Kováříček, 1988, s. 22).

K českým pokračovacím školám patřila také zemská vyšší hospodářská škola v Klášterním Hradisku, která také zvýšila počet škol tohoto typu z původních pěti z roku 1918 na celkových osm škol. Patřily k nim tyto zařízení (Syndikát denního tisku československého, 1924, s. 21):

⁹ Pokračovací kupecká škola byla z původní trojtřídní školy změněna v roce 1924 na dvouletou obchodní školu pro chlapce (Kováříček, 1988, s. 20).

- *česká všeobecná škola* (založena v roce 1883)
- *česká kovodělnická škola v Hodolanech* (založena v roce 1914)
- *česká odborná škola kovodělnická v Hejčíně* (založena v roce 1924)
- *česká obuvnická škola* (založena v roce 1913)
- *česká krejčovská škola* (založena v roce 1919)
- *česká hostinská škola* (založena v roce 1920)
- *česká pokračovací škola pro stavební živnosti* (založena v roce 1922)
- *česká dívčí odborná pokračovací škola* (založena v roce 1848 – původně německá)

Z německých pokračovacích škol v Olomouci působily:

- *německé všeobecné školy* (založeny v roce 1866)
- *německá kovodělnická škola* (založena v roce 1923)
- *německá kupecká škola* (založena v roce 1914)

V Olomouci došlo v období první Československé republiky k rozvoji všech stupňů škol s výjimkou vysokého školství. V této oblasti nedošlo k obnovení nebo ke zřízení české vysoké školy. Dvě instituce, které v Olomouci v době vzniku Československé republiky působily, lze přesto přiřadit k vysokému školství. Patřilo k nim soukromé řádové filozoficko-theologické učiliště sídlící v dominikánském klášteře a bohoslovecká fakulta, která jako jediná přetrvala z původní zrušené olomoucké univerzity. Bohoslovecká fakulta byla v roce 1919 přejmenovaná na Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Olomouci (Kováříček, 1988, s. 22).

Součástí olomouckých školských zařízení byl také arcibiskupský kněžský seminář. Ve třicátých letech byl veden jako čtyřtřídní s celkovým počtem 212 studentů a byl v té době největším bohosloveckým učilištěm v republice (Kováříček, 1988, s. 22).

První česká městská knihovna vznikla v roce 1920 pod názvem *Husova knihovna Národní jednoty*. Knihovna sídlila v Salmově paláci na Horním náměstí (Neuvedeno. *Stručné dějiny Knihovny města Olomouce* [online]. Knihovna města Olomouce, 11. 1. 2000 [cit. 2009-31-10]. <http://www.kmol.cz/historie/>).

Nárůst počtu českých škol po vzniku Československa v Olomouci dokládají údaje Syndikátu denního tisku československého z roku 1924 (Syndikát denního tisku československého, s. 24, s. 41): „*Rychlý vzrůst olomouckého školství vyžádal si též v posledních letech značných nákladů na stavby a přestavby škol. Tak bylo vydáno v posledních 5 letech: Na stavby škol 4,684, 000 Kč, na nadstavby škol 1.029,800 Kč, na přístavby škol 206.800 Kč a na adaptace škol 84,000, Úhrnem 6,004,600 Kč*”.

Intenzivní vývoj českého školství byl přerušen zabráním českého pohraničí Německem a následujícími událostmi, které vedly k první světové válce. První rok okupace přinesl paradoxně pozitivní změny – do vnitrozemí přišlo z pohraničí velké množství českých učitelů, což umožnilo vznik dalších škol v dřívějším termínu než bylo plánované. Z tohoto důvodu mohla například vzniknout nová měšťanská škola na Svatém Kopečku. Další změny způsobené německou okupací však již přinesly jen negativa, která zmírnila a následně přerušila veškeré snahy o další vývoj nejen českých škol, ale celé Československé republiky (Kovaříček, 1988, s. 24).

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala oblastí školství v první československé republice v letech 1918 – 1938.

Snažila jsem se objasnit události spojené se vznikem republiky, které se staly velmi významným mezníkem v celém období existence českého státu.

Vznik republiky následně umožnily změny ve školství a nastínily tak další pozitivní vývoj v této oblasti nejen v Československé republice, ale postupně také na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

V rámci změn ve školství se zaměřuji na vznik školských orgánů a vytvoření školské legislativy, která však byla postupná a v prvních letech československé republiky platily zákony z předchozího státního zřízení, ze zaniklé rakouské monarchie.

V období první republiky vznikly také organizace, zastupující československé učitele, které se snažily prosadit požadavky učitelů ve vládě.

Studium odborné literatury zabývající se touto problematikou mi přineslo zajímavý pohled na situaci ve školství před vznikem republiky a po jejím vzniku. Jednalo se zejména o vztah českého a německého školství, které si po pádu rakouské monarchie a vzniku republiky vyměnily role. České školství nabylo primární pozice a německé školství nebylo ochotné vzdát se všech privilegií, které dosud využívalo.

Výše uvedenou skutečnost dokládá závěrečná část této bakalářské práce, ve které popisuji situaci v multikulturní Olomouci, kde sídlil velký počet německých obyvatel. Převaha Němců byla patrná také ve vedení města, z čehož vyplývá, že česká škola neměla v Olomouci výrazný podíl. Přes odpor Němců a průtahy, které pocházely právě z radnice, byla v Olomouci v roce 1873 zřízena *Česká obecná škola matiční*. Po vzniku republiky se

vývoj českých škol v Olomouci urychlil a jejich počet brzy překročil počet škol německých.

LITERATURA

BARTOŠ, J. *Malé dějiny Olomouce*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1972. 146 s. Bez ISBN.

BARTOŠ, J., TRAPL, M. *Československo 1918-1938. Fakta, materiály, realie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991. 154 s. Bez ISBN.

BENEŠ, Z., et al. *Rozumět dějinám*. 2. vyd. Praha: Gallery, 2002. 304 s. ISBN 80-860101-60-0.

ČADSKÁ, M., ŠTVERÁK, V. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 88 s. ISBN 80-7184-508-6.

ČAPEK, V., et al. *Světové dějiny II*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993. 255 s. ISBN 80-7168-091-5.

FISCHER, R. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872-1918*. 1. vyd. Olomouc: Ústřední Matice školská, 1937. 288 s. Bez ISBN.

FISCHER, R. *Vznik a vývoj českých škol v Olomouci a v německých obcích olomouckého okresu (1873 – 1930)*. 1. vyd. Olomouc: Ústřední Matice školská, 1932. 60 s. Bez ISBN.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2003. 571 s. ISBN 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl 2. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 577 s. ISBN 80-7277-031-4.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl 3. O přežití a o život (1936-1938)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. 803 s. ISBN 80-7277-119-1.

KÁRNÍK, Z. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008. 502 s. ISBN 978-80-7363-146-8.

- KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Češi, Němci a Židé v národnostním Československu. Pohledy na školství a vědu*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2006. 74 s. ISBN 80-7372-134-1.
- KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 224 s. ISBN 978-80-247-2429-4.
- KOPÁČ, J. *Dějiny školství a pedagogiky v Československu*. 1. vyd. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1971. 224 s. Bez ISBN.
- KOVÁŘÍČEK, V. *Stručný nástin vývoje školství v Olomouci*. 1. vyd. Olomouc: Katedra pedagogiky, 1988. 44 s. Bez ISBN.
- KOVÁŘÍČEK, V., KOVÁŘÍČKOVÁ, I. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1989. 101 s. Bez ISBN.
- KRÁLÍKOVÁ, M., NEČESANÝ, J., SPĚVÁČEK, V. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. 188 s. Bez ISBN.
- Ministři školství od roku 1848*. URL: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848> [cit. 2010-03-27].
- Neuvedeno. *Stručné dějiny Knihovny města Olomouce* [online]. Knihovna města Olomouce, 11. 1. 2000 [cit. 2009-31-10]. <<http://www.kmol.cz/historie/>>.
- RICHTER, K., et al. *Bez démonů minulosti. Česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. 1. vyd. Praha: Rodiče, 2003. 344 s. ISBN 80-86695-39-5.
- SCHELLE, K. *Organizace československého státu v meziválečném období (1918-1938)*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 470 s. ISBN 80-86861-92-9.
- Syndikát denního tisku československého. *Velký Olomouc*. 1. vyd. Olomouc: Hlavní město Olomouc, 1924. 200 s. Bez ISBN.
- TICHÁK, Milan. O protivenstvích české školy. *Hanácké noviny*, 1994, č. 5, s. 8.

TRAPL, M. *Historický místopis politického okresu Olomouc-město 1848-1960*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1972. 221 s. Bez ISBN.

VOMÁČKA, J. *Proměny školního vzdělávání v našich dějinách*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1993. 123 s. ISBN 80-7044-062-7.

ŽILKOVÁ, H. *Rozvoj kvartérních služeb v Olomouci v letech 1867-1921*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Historický ústav, 2007. 65 s. Bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity na filozofické fakultě. Vedoucí bakalářské diplomové práce Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Národnostní mapa Československé republiky

(KÁRNÍK, Z. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008.)

Příloha č. 2 – První zákon Československé republiky s podpisy jeho tvůrců

(KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003.)

Příloha č. 3 – Graf školského systému v českých zemích v letech 1869 – 1922

(KOVÁŘÍČEK, V., KOVÁŘÍČKOVÁ, I. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1989.)

Příloha č. 4 - Graf školského systému v českých zemích v letech 1922 -1940

(KOVÁŘÍČEK, V., KOVÁŘÍČKOVÁ, I. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1989.)

Příloha č. 5 – Výňatek z tzv. Malého školského zákona

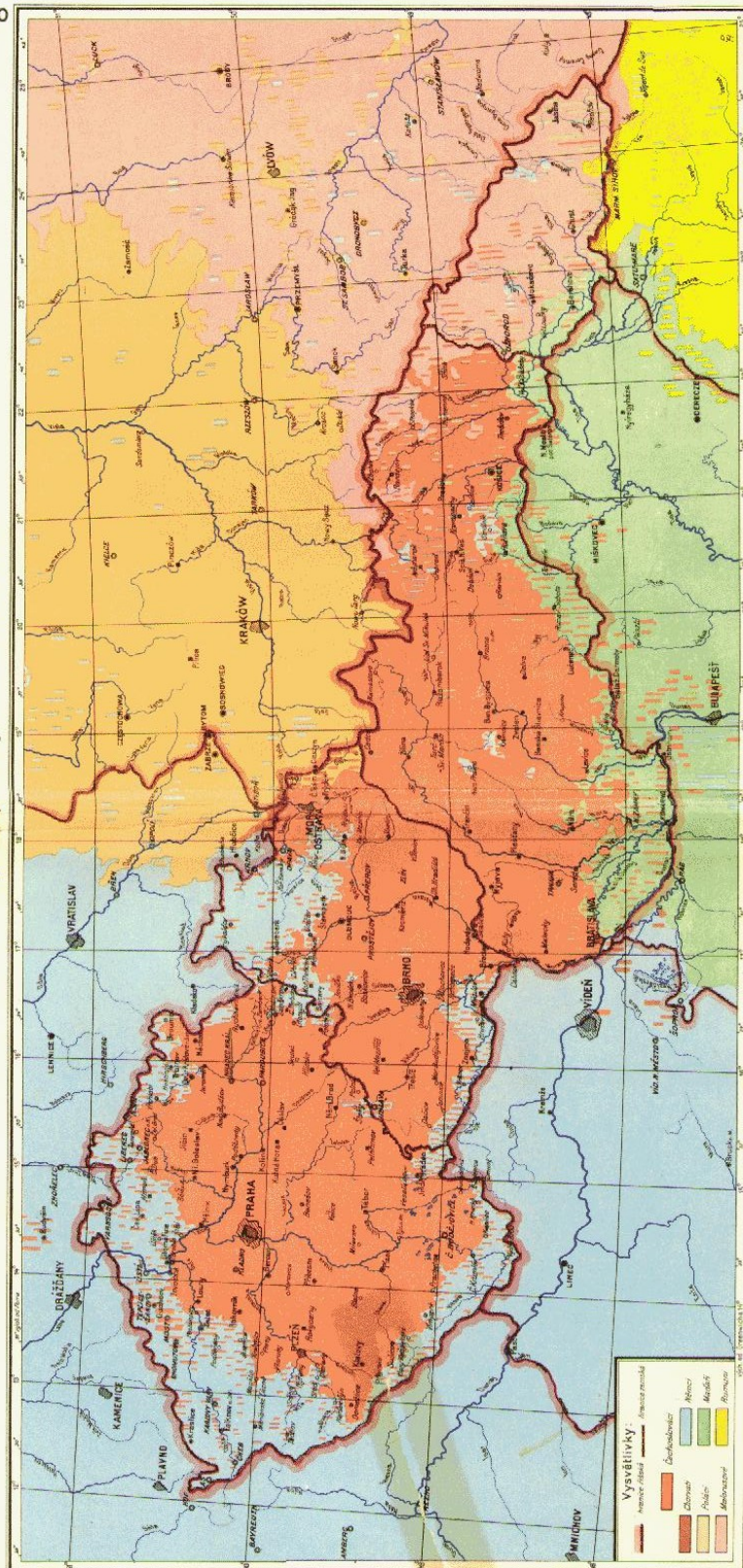
(Zákon č. 226/1922 Sb. ze dne 13. července 1922, jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských. In. *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1922.)

Příloha č. 6 – Mapa Olomouce z roku 1919

(TRAPL, M. *Historický místopis politického okresu Olomouc-město 1848-1960*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1972.)

Příloha č. 7 - Příklady olomouckých českých škol po vzniku
Československé republiky – v Sokolské ulici, na Nové
Ulici a v Neředíně

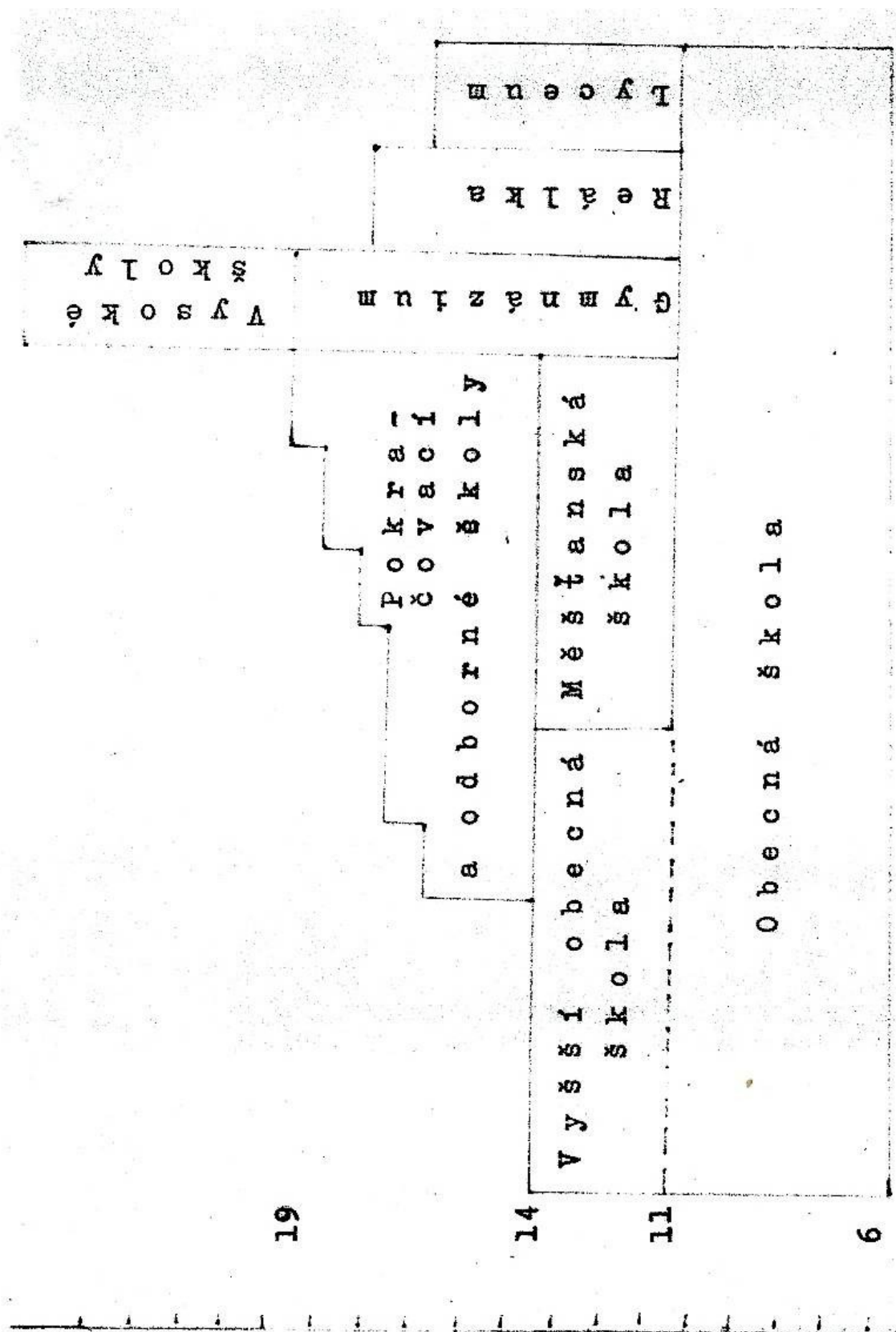
(FISCHER, R. *Vznik a vývoj českých škol v Olomouci a v německých
obcích olomouckého okresu (1873 – 1930)*. Olomouc: Ústřední
Matice školská, 1932.)

Vek, km ²	Obyvatelstvo v r. 1930.										Obyvatelstvo podľa národnosti v r. 1930.										Obyvatelstvo podľa slobodnosti v r. 1930.										Páta podľa nemej v r. 1933 v % plosky.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
	1933	1938	1943	1948	1953	1958	1963	1968	1973	1978	1983	1988	1993	1998	2003	2008	2013	2018	2023	2028	2033	2038	2043	2048	2053	2058	2063	2068	2073	2078	2083	2088	2093	2098	2103	2108	2113	2118	2123	2128	2133	2138	2143	2148	2153	2158	2163	2168	2173	2178	2183	2188	2193	2198	2203	2208	2213	2218	2223	2228	2233	2238	2243	2248	2253	2258	2263	2268	2273	2278	2283	2288	2293	2298	2303	2308	2313	2318	2323	2328	2333	2338	2343	2348	2353	2358	2363	2368	2373	2378	2383	2388	2393	2398	2403	2408	2413	2418	2423	2428	2433	2438	2443	2448	2453	2458	2463	2468	2473	2478	2483	2488	2493	2498	2503	2508	2513	2518	2523	2528	2533	2538	2543	2548	2553	2558	2563	2568	2573	2578	2583	2588	2593	2598	2603	2608	2613	2618	2623	2628	2633	2638	2643	2648	2653	2658	2663	2668	2673	2678	2683	2688	2693	2698	2703	2708	2713	2718	2723	2728	2733	2738	2743	2748	2753	2758	2763	2768	2773	2778	2783	2788	2793	2798	2803	2808	2813	2818	2823	2828	2833	2838	2843	2848	2853	2858	2863	2868	2873	2878	2883	2888	2893	2898	2903	2908	2913	2918	2923	2928	2933	2938	2943	2948	2953	2958	2963	2968	2973	2978	2983	2988	2993	2998	3003	3008	3013	3018	3023	3028	3033	3038	3043	3048	3053	3058	3063	3068	3073	3078	3083	3088	3093	3098	3103	3108	3113	3118	3123	3128	3133	3138	3143	3148	3153	3158	3163	3168	3173	3178	3183	3188	3193	3198	3203	3208	3213	3218	3223	3228	3233	3238	3243	3248	3253	3258	3263	3268	3273	3278	3283	3288	3293	3298	3303	3308	3313	3318	3323	3328	3333	3338	3343	3348	3353	3358	3363	3368	3373	3378	3383	3388	3393	3398	3403	3408	3413	3418	3423	3428	3433	3438	3443	3448	3453	3458	3463	3468	3473	3478	3483	3488	3493	3498	3503	3508	3513	3518	3523	3528	3533	3538	3543	3548	3553	3558	3563	3568	3573	3578	3583	3588	3593	3598	3603	3608	3613	3618	3623	3628	3633	3638	3643	3648	3653	3658	3663	3668	3673	3678	3683	3688	3693	3698	3703	3708	3713	3718	3723	3728	3733	3738	3743	3748	3753	3758	3763	3768	3773	3778	3783	3788	3793	3798	3803	3808	3813	3818	3823	3828	3833	3838	3843	3848	3853	3858	3863	3868	3873	3878	3883	3888	3893	3898	3903	3908	3913	3918	3923	3928	3933	3938	3943	3948	3953	3958	3963	3968	3973	3978	3983	3988	3993	3998	4003	4008	4013	4018	4023	4028	4033	4038	4043	4048	4053	4058	4063	4068	4073	4078	4083	4088	4093	4098	4103	4108	4113	4118	4123	4128	4133	4138	4143	4148	4153	4158	4163	4168	4173	4178	4183	4188	4193	4198	4203	4208	4213	4218	4223	4228	4233	4238	4243	4248	4253	4258	4263	4268	4273	4278	4283	4288	4293	4298	4303	4308	4313	4318	4323	4328	4333	4338	4343	4348	4353	4358	4363	4368	4373	4378	4383	4388	4393	4398	4403	4408	4413	4418	4423	4428	4433	4438	4443	4448	4453	4458	4463	4468	4473	4478	4483	4488	4493	4498	4503	4508	4513	4518	4523	4528	4533	4538	4543	4548	4553	4558	4563	4568	4573	4578	4583	4588	4593	4598	4603	4608	4613	4618	4623	4628	4633	4638	4643	4648	4653	4658	4663	4668	4673	4678	4683	4688	4693	4698	4703	4708	4713	4718	4723	4728	4733	4738	4743	4748	4753	4758	4763	4768	4773	4778	4783	4788	4793	4798	4803	4808	4813	4818	4823	4828	4833	4838	4843	4848	4853	4858	4863	4868	4873	4878	4883	4888	4893	4898	4903	4908	4913	4918	4923	4928	4933	4938	4943	4948	4953	4958	4963	4968	4973	4978	4983	4988	4993	4998	5003	5008	5013	5018	5023	5028	5033	5038	5043	5048	5053	5058	5063	5068	5073	5078	5083	5088	5093	5098	5103	5108	5113	5118	5123	5128	5133	5138	5143	5148	5153	5158	5163	5168	5173	5178	5183	5188	5193	5198	5203	5208	5213	5218	5223	5228	5233	5238	5243	5248	5253	5258	5263	5268	5273	5278	5283	5288	5293	5298	5303	5308	5313	5318	5323	5328	5333	5338	5343	5348	5353	5358	5363	5368	5373	5378	5383	5388	5393	5398	5403	5408	5413	5418	5423	5428	5433	5438	5443	5448	5453	5458	5463	5468	5473	5478	5483	5488	5493	5498	5503	5508	5513	5518	5523	5528	5533	5538	5543	5548	5553	5558	5563	5568	5573	5578	5583	5588	5593	5598	5603	5608	5613	5618	5623	5628	5633	5638	5643	5648	5653	5658	5663	5668	5673	5678	5683	5688	5693	5698	5703	5708	5713	5718	5723	5728	5733	5738	5743	5748	5753	5758	5763	5768	5773	5778	5783	5788	5793	5798	5803	5808	5813	5818	5823	5828	5833	5838	5843	5848	5853	5858	5863	5868	5873	5878	5883	5888	5893	5898	5903	5908	5913	5918	5923	5928	5933	5938	5943	5948	5953	5958	5963	5968	5973	5978	5983	5988	5993	5998	6003	6008	6013	6018	6023	6028	6033	6038	6043	6048	6053	6058	6063	6068	6073	6078	6083	6088	6093	6098	6103	6108	6113	6118	6123	6128	6133	6138	6143	6148	6153	6158	6163	6168	6173	6178	6183	6188	6193	6198	6203	6208	6213	6218	6223	6228	6233	6238	6243	6248	6253	6258	6263	6268	6273	6278	6283	6288	6293	6298	6303	6308	6313	6318	6323	6328	6333	6338	6343	6348	6353	6358	6363	6368	6373	6378	6383	6388	6393	6398	6403	6408	6413	6418	6423	6428	6433	6438	6443	6448	6453	6458	6463	6468	6473	6478	6483	6488	6493	6498	6503	6508	6513	6518	6523	6528	6533	6538	6543	6548	6553	6558	6563	6568	6573	6578	6583	6588	6593	6598	6603	6608	6613	6618	6623	6628	6633	6638	6643	6648	6653	6658	6663	6668	6673	6678	6683	6688	6693	6698	6703	6708	6713	6718	6723	6728	6733	6738	6743	6748	6753	6758	6763	6768	6773	6778	6783	6788	6793	6798	6803	6808	6813	6818	6823	6828	6833	6838	6843	6848	6853	6858	6863	6868	6873	6878	6883	6888	6893	6898	6903	6908	6913	6918	6923	6928	6933	6938	6943	6948	6953	6958	6963	6968	6973	6978	6983	6988	6993	6998	7003	7008	7013	7018	7023	7028	7033	7038	7043	7048	7053	7058	7063	7068	7073	7078	7083	7088	7093	7098	7103	7108	7113	7118	7123	7128	7133	7138	7143	7148	7153	7158	7163	7168	7173	7178	7183	7188	7193	7198	7203	7208	7213	7218	7223	7228	7233	7238	7243	7248	7253	7258	7263	7268	7273	7278	7283	7288	7293	7298	7303	7308	7313	7318	7323	7328	7333	7338	7343	7348	7353	7358	7363	7368	7373	7378	7383	7388	7393	7398	7403	7408	7413	7418	7423	7428	7433	7438	7443	7448	7453	7458	7463	7468	7473	7478	7483	7488	7493	7498	7503	7508	7513	7518	7523	7528	7533	7538	7543	7548	7553	7558	7563	7568	7573	7578	7583	7588	7593	7598	7603	7608	7613	7618	7623	7628	7633	7638	7643	7648	7653	7658	7663	7668	7673	7678	7683	7688	7693	7698	7703	7708	7713	7718	7723	7728	7733	7738	7743	7748	7753	7758	7763	7768	7773	7778	7783	7788	7793	7798	7803	7808	7813	7818	7823	7828	7833	7838	7843	7848	7853	7858	7863	7868	7873	7878	7883	7888	7893	7898	7903	7908	7913	7918	7923	7928	7933	7938	7943	7948	7953	7958	7963	7968	7973	7978	7983	7988	7993	7998	8003	8008	8013	8018	8023	8028	8033	8038	8043	8048	8053	8058	8063	8068	8073	8078	8083	8088	8093	8098	8103	8108	8113	8118	8123	8128	8133	8138	8143	8148	8153	8158	8163	8168	8173	8178	8183	8188	8193	8198	8203	8208	8213	8218	8223	8228	8233	8238	8243	8248	8253	8258	8263	8268	8273	8278	8283	8288	8293	8298	8303	8308	8313	8318	8323	8328	8333	8338	8343	8348	8353	8358	8363	8368	8373	8378	8383	8388	8393	8398	8403	8408	8413	8418	8423	8428	8433	8438	8443	8448	8453	8458	8463	8468	8473	8478	8483	8488	8493	8498	8503	8508	8513	8518	8523	8528	8533	8538	8543	8548	8553	8558	8563	8568	8573	8578	8583	8588	8593	8598	8603	8608	8613	8618	8623	8628	8633	8638	8643	8648	8653	8658	8663	8668	8673	8678	8683	8688	8693	8698	8703	8708	8713	8718	8723	8728	8733

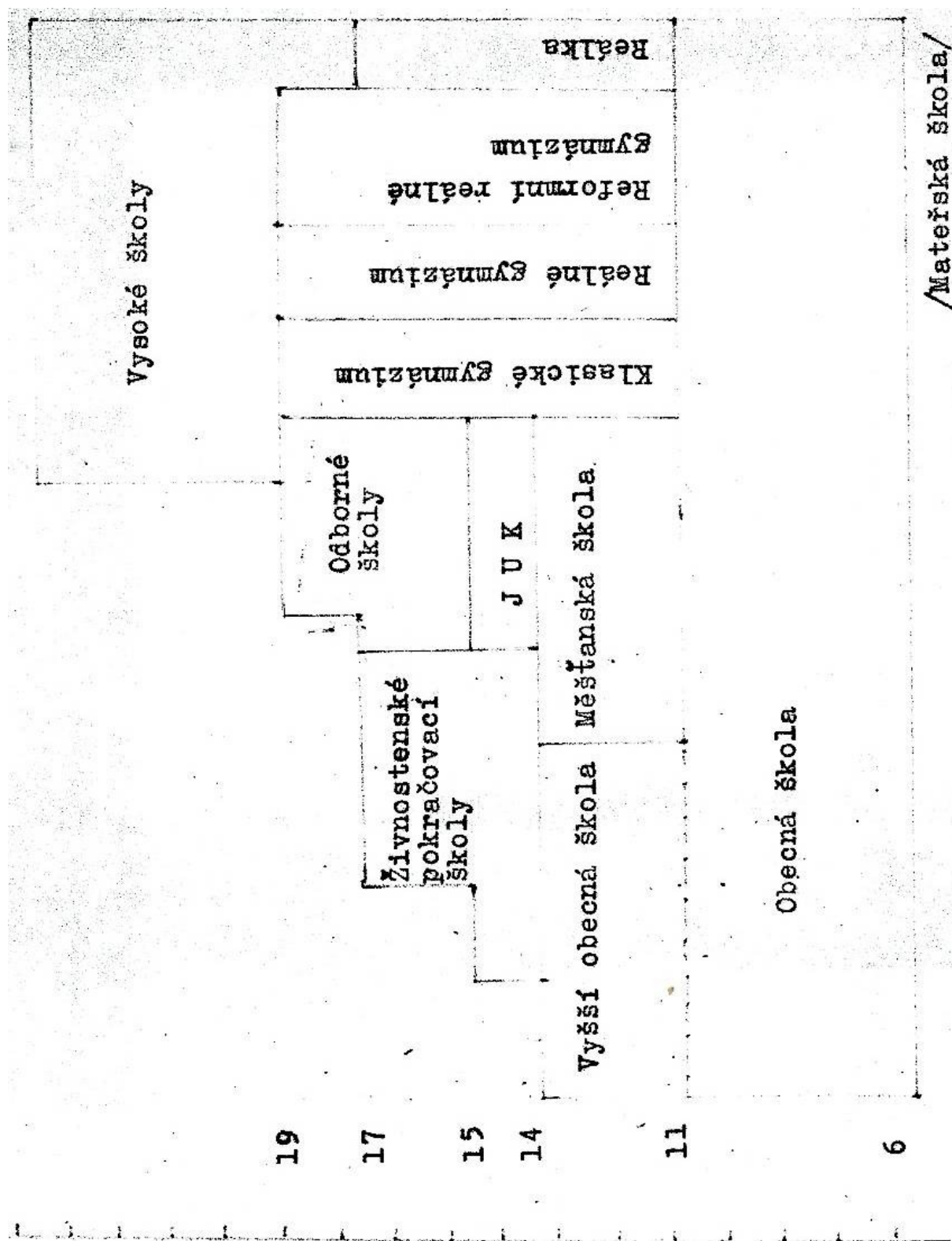
^a V tom počtu je: Rumunů 13 004, (v Polk. Rusi 12 641), Srbochorvatů 3113 (v zemi Moravskoslezské 2121) a cíkáň 32 209 (n Slovenců 30 626). ^b V tom počtu je starokatolíckého náboženství 22 712. ^c V tom plocha zastavaná a plocha dvorů 134%.

Příloha č. 1 - Národnostní mapa Československé republiky
(Zdroj: Kárník, příloha č. 3)

Příloha č. 3 - Graf školského systému v českých zemích v letech
1869 – 1922

(Zdroj: Kovářiček, Kovářičková, 1989, s. 41)

Příloha č. 4 - Graf školského systému v českých zemích v letech
1922 - 1940

(Zdroj: Kovářiček, Kováříčková, 1989, s. 49)

Zákon ze dne 13. července 1922,

jinž se mění a doplňují zákony o školách
obecných a občanských.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

(1) Povinné předměty učebné ve školách obecných (řadových) jsou: náboženství, (s výhradou § 3 odst. 5); občanská nauka a výchova; čtení a psaní; jazyk vyučovací; počty s naukou o tvarech měřických, přírodopis, přírodopis, zeměpis a dějepis, hledíc zvláště k domovu a vlasti; kreslení; zpěv; ruční práce a tělesná výchova. Nauka o domácím hospodářství může být zavedena jako zvláštní předmět učebný. Nařízením bude upravena účast školních lékařů při tělesné výchově žactva.

(2) Rozhodnutím župní rady školní (v přechodné době zemské rady školní a na Slovensku ministerstva školství a národní osvěty) a při školách spravovaných přímo ministerstvem školství a národní osvěty podle §u 2 zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n., rozhodnutím tohoto ministerstva může se na škole obecné (řadové) podle místní potřeby vyučovat jiným předmětům jako nepovinným, zvláště pak jazyku československému, není-li už vyučovacím jazykem té které školy. Vydávatelům školy budiž předem dána příležitost, aby se o věci vyslovili.

(3) Rozhodnutím ministerstva školství a národní osvěty může vyučování jazyku česko-

slovenskému ustanoveno býti pro tu kterou školu povinným.

§ 2.

(1) Povinné učebné předměty školy občanské jsou: náboženství (s výhradou § 3 odst. 5); občanská nauka a výchova; jazyk vyučovací s naukou o písemnostech; zeměpis a dějepis; přírodopis a přírodopis; počty s jednoduchým účetnictvím; měřictví a rýsování; kreslení; krasopis; zpěv; ruční práce a tělesná výchova. Nauka o domácím hospodářství může být zavedena jako zvláštní předmět učebný. Nařízením bude upravena účast školních lékařů při tělesné výchově žactva.

(2) Na občanských školách s vyučovacím jazykem jiným, nežli československým budiž žactvu poskytnuta příležitost naučiti se jazyku československému. Rozhodnutím ministerstva školství a národní osvěty může vyučování jazyku československému ustanoveno býti pro tu kterou školu povinným.

(3) Rozhodnutím župní rady školní (v přechodné době zemské školní rady a na Slovensku ministerstva školství a národní osvěty) a při školách spravovaných přímo ministerstvem školství a národní osvěty podle §u 2 zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n., rozhodnutím ministerstva školství a národní osvěty může se na škole občanské vyučovat též jiným předmětům učebným jako nepovinným, zvláště jiným jazykům, těsnopisu, psaní strojem a hudbě. Vydávatelům školy budiž předem dána příležitost, aby se o věci vyslovili.

§ 3.

(1) Opatřovati vyučování náboženství na školách obecných (řadových) a občanských

113

1004

Sbírka zákonů a nařízení, č. 226.

a na ně dozor přísluší úřadům církevním (představenstvům židovských obcí náboženských) s výhradou práva vrchního dozoru a správy, které přísluší státu podle § 1 zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. a n.

(2) Náboženství vyučovatí jest ve všech třídách po dvou hodinách týdně. Výměru a rozdělení učiva náboženského na jednotlivé stupně školní ustanoví úřady církevní.

(3) Učitelé náboženství, úřady církevní a společnosti náboženské jsou povinny šetřit zákonů jakož i předpisů, které v mezích zákonů vydají úřady školní.

(4) Co úřady církevní ustanoví o vyučování náboženství a o cvičeních náboženských, oznámí budiž správci školy prostřednictvím župní rady školní (v přechodné době okresního úřadu školního a na Slovensku školního inspektora). Ustanovení, která jsou v odporu s obecným řádem školním, nebudou oznamována.

(5) Žáci bez vyznání nebo vyznání státem neuznaného jsou všeobecně zproštěni povinností, aby se zúčastnili vyučování náboženství. Žáci vyznání ostatních budou okresním úřadem školním, na Slovensku a na školách menšinových příslušným okresním (obvodním) inspektorem školním, zproštění této povinnosti, požádají-li o to písemně nebo protokolárně jejich rodiče nebo jejich zástupci.

(6) Hledíc k různosti náboženského vyznání žactva na té které škole, budiž doba vyučování náboženského v rozvrhu hodin ustanovena tak, aby tím souvislost ostatního vyučování nebyla rušena.

toliko postupně na těch školách, kde budou pro ně vhodné podmínky.

§ 5.

(1) Počet tříd při obecné (řadové) škole řídí se počtem dětí. Největší počet dětí v jedné třídě ustanovuje se pro školní léta 1922-23 až 1926-27 na 80, a pro školní léta 1927-28 až 1931-32 na obecných (řadových) školách jednotlivých na 65, na ostatních obecných (řadových) školách na 70. Pro školní rok 1932-33 a další léta sníží se největší počet dětí ve škole jednotlivé na 50 žáků, a ve třídách ostatních škol obecných na 60 žáků.

(2) Přestoupí-li počet dětí v některé třídě školy obecné (řadové) v tom kterém roce příslušné největší číslo v odstavci 1. uvedené a nedá-li se přepnutí třídy odpococi přípustnými změnami zařazením dětí (o čemž rozhodne příslušný inspektor školní), zřídí se při škole další třída a to zatím. Trvá-li zatím třída při škole nepřetržitě po tři školní roky, promění se v třídu definitivní.

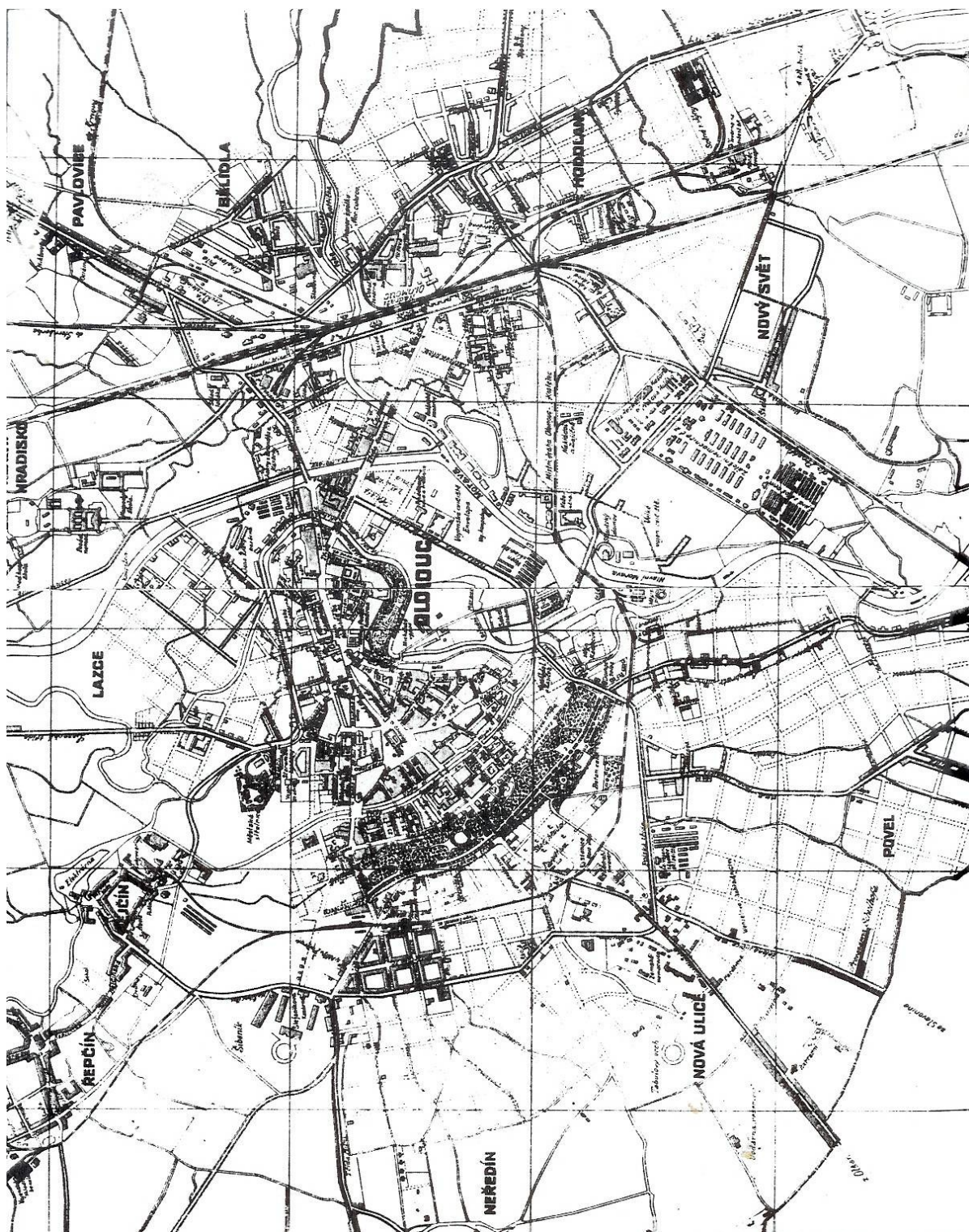
(3) Počet míst literárních učitelů při obecné (řadové) škole řídí se počtem tříd tak, že na každou třídu připadá jedno místo učitelské, počítaje v to také místo správce školy.

(4) Pro vyučování jednotlivým předmětům učebním, jehož se neúčastní všichni žáci té které třídy, zřídí se při škole nebo při několika školách v téže obci zvláštní oddělení, v nichž se sloučí podle potřeby žáci různých tříd tak, aby počet žactva v takovém oddělení v žádném případě nepřestoupil čísla 60.

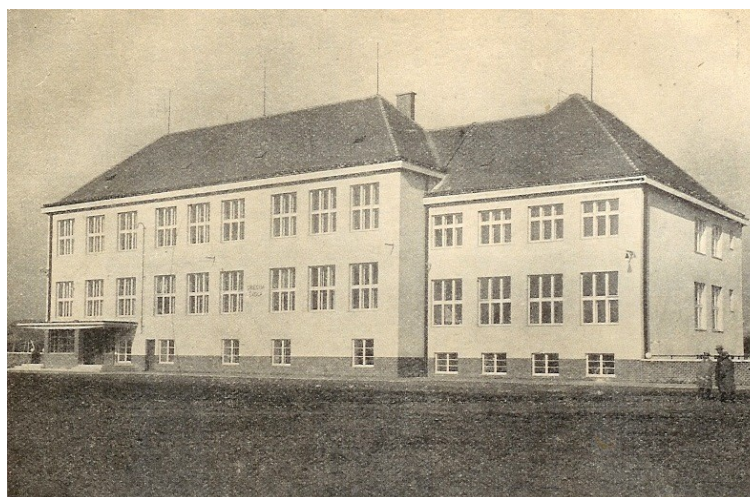
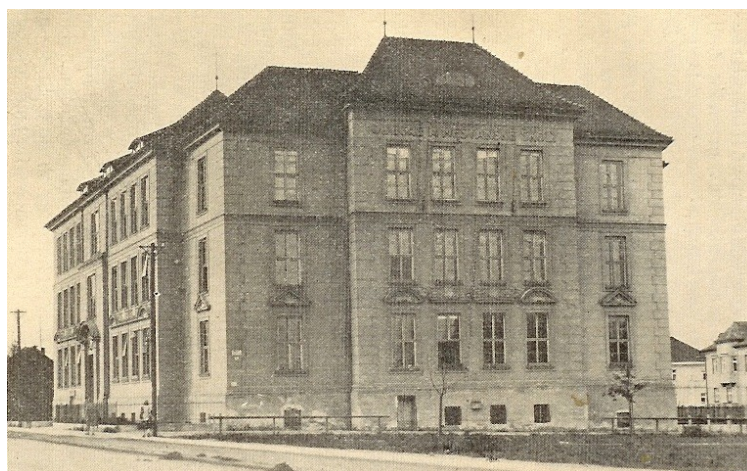
(5) Při zjišťování počtu žactva, který je podle 1. odstavce podmínkou pro zřízení nebo dělení tříd, přihlíží se toliko ke školou

Příloha č. 5 - Výňatek z tzv. Malého školského zákona

(Zdroj: Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, 1922)

Příloha č. 6.- Mapa Olomouce z roku 1919
(Zdroj: Trapl, 1972, příloha č. 2)

Příloha č. 7 - Příklady olomouckých českých škol po vzniku
Československé republiky – v Sokolské ulici, na Nové Ulici a
v Neředíně

(Zdroj: Fischer, 1932, s. 9, 19, 33)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Zatloukalová
Katedra:	Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Medved'ová
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	České školství v období 1. ČSR (1918 – 1938)
Název v angličtině:	The Czech education system in Czechoslovakia in 1918-1938
Anotace práce:	Bakalářská práce „České školství v období 1. ČSR (1918 - 1938)“ se zabývá českým školským systémem v první Československé republice v letech 1918 – 1938. Nastiňuje historický vznik republiky a jeho okolnosti. Zabývá se nově vzniklými školskými orgány a školskou legislativou. Hlavním tématem je popis školského systému a všech stupňů škol v Československé republice. Zabývá se také vztahem českého a německého školství v Olomouci a zejména stavem školství po vzniku republiky.
Klíčová slova:	vznik Československé republiky, školský systém, školská legislativa, školství v Olomouci

Anotace v angličtině:	Thesis "Czech school education system in Czechoslovakia (1918 - 1938)" deals with the Czech school system in the first Czechoslovak Republic in 1918 - 1938. Outlines the historical emergence of the Republic and its circumstances. It deals with the newly established educational institutions and school legislation. The main theme is the description of the school system for all school levels in the Czechoslovak Republic. It also discusses the relationship between Czech and German education in Olomouc and in particular the state of education after the establishment of the Republic.
Klíčová slova v angličtině:	formation of Czechoslovak Republic, the education system, legislation of education systém in Olomouc
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Národnostní mapa Československé republiky Příloha č. 2 – První zákon Československé republiky s podpisy jeho tvůrců Příloha č. 3 – Graf školského systému v českých zemích v letech 1869 - 1922 Příloha č. 4 – Graf školského systému v českých zemích v letech 1922 - 1940 Příloha č. 5 – Výňatek z tzv. Malého školského zákona Příloha č. 6 – Mapa Olomouce z roku 1919 Příloha č. 7 – Příklad olomouckých českých škol po vzniku Československé republiky - v Sokolské ulici, na Nové Ulici a v Neředíně

Rozsah práce	46 stran
Jazyk práce:	Český